

Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde Psikolojik Test Uygulama Süreçleri

Psychological Testing and Assessment in Guidance and Research Centers

Bengü Börkan

Boğaziçi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü, Türkiye
bengu.borkan@boun.edu.tr

Gizem Öztemiş

Boğaziçi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü, Türkiye
gizem.oztemur1@gmail.com

Osman Yılmaz

Boğaziçi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü, Türkiye
osman.yilmaz3232@gmail.com

Şeyda Çetintas

Boğaziçi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü, Türkiye
seyda.cetintas@boun.edu.tr

Betül Gülcan

Boğaziçi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü, Türkiye
betulgulcan92@gmail.com

Merve Özcan

Boğaziçi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü, Türkiye
merve.ozcan@boun.edu.tr

ÖZ

Eğitim ve psikoloji alanındaki ölçme ve test uygulamalarıyla ilgilenen uluslararası kuruluşlardan biri olan Uluslararası Test Komisyonu (ITC) ‘Test Kullanım Kılavuzu’ adında bir kılavuz hazırlamıştır. Bu kılavuzda, eğitim ve psikoloji alanındaki ölçme ve değerlendirmede dikkat edilmesi gereken ilkeler “etik test kullanımı konusunda sorumluluk almak” ve “test kullanımı konusunda iyi uygulamaları takip etmek” olmak üzere ele alınmıştır. Bu nitel araştırmada, Türkiye’deki Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde (RAM) çalışan psikolojik danışmanların test uygulamalarına yönelik deneyimlerinin keşfedilmesi ve elde edilen bulguların ITC’nin kılavuzu çerçevesinde ortaya konulması hedeflenmiştir. Bu çalışmada test uygulama süreçleri, test öncesi ortam ve bireyle yapılan hazırlıklar, test uygulaması, test sonuçlarının yorumlanması ve paylaşımı, farklı gruplarla çalışma ve profesyonel yardım, gelişim ve etik uygulamalar olmak üzere altı ana tema ele alınmıştır. RAM’da çalışan 20 psikolojik danışmanla derinlemesine görüşmeler yapılmış ve toplanan nicel veriler yönlendirilmiş içerik analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Sonuçlara göre, psikolojik danışmanlar çoğunlukla zeka (IQ) testleri uygulamaktadırlar ve uygulamalarındaki farklılıklar oldukça göze çarpmaktadır. Bazı katılımcıların ise ITC kılavuzunda belirtilen iyi uygulamaları, koşullar el verdiğince yerine getirdikleri tespit edilmiştir. Test kullanıcılarını iyi uygulamaların dışına iten etmenler, test uygulama ortamlarının fiziksel yetersizliği, test eğitimlerinin niteliksizliği ve etik prensiplerin benimsenmemesi olarak üç temel başlık altında ele alınabilir. İyi uygulamalara engel olan etmenlerin ortadan kaldırılması ve iyi uygulamaların benimsenip yaygınlaştırılması için çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Rehberlik ve Araştırma Merkezleri, Testler, Uluslararası Test Komisyonu, ITC Kılavuz, İyi uygulamalar

ABSTRACT

International organizations interested in educational and psychological measurement and testing attach great importance to the rights of the test takers. One of these organization, International Test Commission (ITC), has developed guidelines for supporting and encouraging common languages by taking advantage of the testing standards of different countries. Expectations from a competent test user were listed under two headings in the Guideline; ‘Take responsibility for ethical test use’ and ‘Follow good practice in the use of tests’. In this qualitative study, it was aimed to present the experiences of test users working in Guidance and Research Centers (GRC) in Turkey with the framework of ITC's guidelines. Testing processes were examined as preparations with settings and test taker for testing session, test administration,

Geliş Tarihi/Received

04 Nisan/April 2017

Kabul Tarihi/Accepted

21 Temmuz/July 2017

Elektronik Yayın Tarihi/Online Published

19 Ekim/October 2017

interpretation and sharing of the test results, working with different groups and professional help, development and ethical practices. In-depth interviews were conducted with 20 psychological counselors working in different GRCs. Data were analyzed using directed content analysis. According to the results, psychological counselors are mostly applying IQ tests and their practices are vary. It has been determined that some participants perform the best practices outlined in the ITC guidelines as they can. Causes that push test users out of good practice can be addressed under the headings of insufficient physical environments of test rooms/buildings, inadequate test users' training and failing to adopt ethical principles. Measures have to be taken to spread the recognition and adoption of good practices while eliminating the causes that lead to unsound/flawed practices.

Keywords: GRC, Testing, International Test Commission, ITC Guidelines on Test Use, Good practices

GİRİŞ

Psikolojik testlerin en yaygın kullanım amacı kişilere ilişkin kararlar vermektir (Gregory, 2015). Örneğin, eğitim kurumlarındaki uzmanlar, öğrencileri uygun düzeylere yerleştirmek için başarı testleri kullanırken, öğrenme güçlüğü yaşayan öğrencilerin tanısında da ilgili uzmanlar psikolojik testlerden faydalanabilirler. Testler, kullanan uzmanın bilgi ve becerisine bağlı olarak oldukça güçlü araçlar olabilir. Geliştirilme amacına ve uygulama kurallarına uygun kullanıldığında, testler öğrencilerin ve onların ailelerinin hayatında önemli sonuçlara yol açabilir. Testler öğrencilere, öğretmenlere ve diğer paydaşlara çok değerli bilgiler sağlarken yanlış uygulamalar öğrencilere zarar verebilecek kararların alınmasına da yol açabilir (Sattler ve Hoge, 2006). Örneğin, ülkemizde kaynaştırma yoluyla eğitim kararı psikolojik test sonuçlarına (ör. IQ testleri) dayandırılarak verilmektedir. Yanlış bir karar, öğrencinin kendisine uygun bir eğitimden yararlanamamasına yol açabilir.

Eğitim ve psikoloji alanında ölçme ve test uygulamalarıyla ilgilenen uluslararası kuruluşlar, testi alan bireyin haklarına oldukça önem vermektedir. Bu kuruluşlardan Amerikan Eğitim Araştırma Derneği (AERA), Amerikan Psikologlar Derneği (APA) ve Eğitimde Ölçme Ulusal Konseyi (NCME) birlikte, "Eğitimde ve Psikolojide Test Standartları" adında bir kılavuz hazırlamıştır (AERA, 1999). Bir diğer uluslararası kuruluş olan Uluslararası Test Komisyonu (ITC) ise "Test Uyarlama Kılavuzu", "Test Geliştirme Kılavuzu" ve "Test Kullanım Kılavuzu" gibi test süreçlerine karşılık gelen farklı kitapçıklar geliştirmişlerdir (ITC, 2001). Amerikan Psikologlar Derneği de geliştirdiği mesleki etik ilke ve kodlarda ölçme ve değerlendirmeye ilgili bir bölüm ayırmıştır (APA, 2010). Bu kılavuzların ortak hedefi, testi alan kişinin haklarını savunmak (Thorndike ve Thorndike, 2010) amacıyla; testlerin, test kullanımlarının, test sonuçlarının değerlendirilmesi gibi konularda ölçütler sağlamaktır (AERA, 1999).

Yukarıda bahsedilen kuruluşlardan biri olan ITC, etkin ölçme ve değerlendirme tedbirlerinin alınmasına yardımcı olma, uygun eğitsel ve psikolojik ölçme değerlendirme araçları geliştirme ve kullanma amacıyla 1999 yılında kurulmuştur. ITC, eğitim ve psikoloji alanındaki ölçme ve değerlendirme çalışmalarında iyi uygulamaları ve etik çalışmaları teşvik etmeye yönelik çalışmalar yapmaktadır. Farklı ülkelerin test standartlarından faydalanarak ortak dile sahip yönlendirici ve destekleyici bir kılavuz olan Test Kullanım Kılavuzu'nu geliştirmişlerdir. Belirlenen standartların, alandaki uygulamalarda ne derece ve nasıl hayata geçirildiğini belirleyen birçok bağlamsal faktör (ör. hukuk, testin kullanım amacı, testlerin uygulanma yeri) vardır ve bu faktörler ülkeden ülkeye değişmektedir. Bu nedenle ITC test uygulama standartları geliştirmek yerine test kullanımında 'iyi uygulamalar'ı belirlemiş ve ülkelerin kendi standartlarını belirlemesine yol göstermek amacıyla bu iyi uygulamaları içeren bir kılavuz geliştirmiştir. Test Kullanım Kılavuzu ilk defa 2000 yılında çevrimiçi ve 2001 yılında basılı olarak yayınlamıştır. Bu kılavuzda nitelikli bir test uygulayıcısının sahip olması gereken yetkinlikler, değerlendirilebilir performans ölçütleri olarak "etik test kullanımı konusunda sorumluluk almak" ve "test kullanımı konusunda iyi uygulamaları takip etmek" olmak üzere iki başlık altında sunulmuştur. Bu yetkinlikler, test uygulamasında mesleki ve etik standartlar, testi alanın ve diğer tarafların hakları, alternatif testlerin seçimi ve değerlendirilmesi, test uygulaması, puanlaması, sonuçların yorumlanması ve raporlanması, ve geri bildirim gibi

konuları kapsamaktadır (ITC, 2001). Toplam 118 performans ölçütü tanımlanmıştır. Bu performans ölçütlerine örnek olarak; ‘Test sonuçlarına meşru olarak ulaşabilecek uygun tarafları belirler’, ‘Uygun denetleme koşullarında testleri uygular’, ‘Talimatları açık ve sakince okur’, ‘Test prosedürlerinden sapmalara dikkat eder ve kaydeder’, ‘Testi alan kişilere hak ve sorumluluklarını açıkça belirtir’, ‘Herhangi bir test yapılmadan önce testi alanlardan veya onların yasal vasi veya temsilcilerinden açıkça izin alır’, ‘Test sonuçlarını testin teknik sınırlılıklarını, değerlendirme bağlamını ve çıkar sahiplerinin ihtiyaçlarını, test edilen kişi hakkında (yaş, cinsiyet, okullaşma, kültür ve diğer etmenler dahil olmak üzere) mevcut bilgileri dikkate alarak yorumlar’ verilebilir.

Uluslararası ve ulusal alan yazınında az sayıda da olsa test uygulamalarına ilişkin bilimsel çalışmaya rastlanmakta, fakat bu çalışmaların odağında test uygulamaları yer almamaktadır. Bu çalışmalar genel olarak meslek etiği üzerine olan çalışmaların bir parçası olarak test uygulamalarındaki problemleri ve etik sorunları ortaya koymaktadır. Ülkemizde daha da kısıtlı olmakla birlikte, Rehberlik ve Araştırma Merkezleri’yle (RAM) ilgili yapılan çalışmalarda test uygulamalarından bahsedilmektedir. Türkiye’de, eğitsel tanılama yapma, eğitsel tanılaması yapılan öğrencileri eğitim kurumlarına yerleştirme ve daha önceden eğitsel tanılaması yapılmış öğrencileri izleme sorumluluğu RAM’lara verilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2001). Ülkemizde RAM’ların yerine getirdiği bu önemli görevlere rağmen, bu merkezlerdeki ölçme ve değerlendirme süreçlerine ilişkin yapılmış bilimsel araştırma sayısı oldukça sınırlıdır (Avcıoğlu, 2012; Karasu, 2014)

Eğitsel tanılama ve yerleştirme gibi önemli konularda karar verirken, öğrencinin sosyal çevresinden öğrencinin gelişim alanlarına ilişkin bilgi toplamak, öğrencinin davranışlarını farklı sosyal ortamlarda gözlemlemek ve ölçme ve değerlendirme sürecine gerekli zamanı ayırmak tanılamının uygun bir şekilde yapılabilmesi açısından önem taşımaktadır (Burns, Parker ve Jacob, 2013). Ancak, Türkiye’de farklı gruplarla yapılmış geçmiş araştırmalarda, RAM’larda çalışan uzmanların yoğun iş yükü sebebiyle ölçme ve değerlendirme süreçleri için gerekli zamanı ayıramamakta, aileden ve okuldan öğrencilerle ilgili bilgiler toplansa da çoğu zaman tanıyı nitel yöntemleri kullanmadan, tek bir standart ölçme aracının sonuçlarına dayanarak vermekte oldukları anlaşılmaktadır (Avcıoğlu, 2012; Karasu, 2014; Özak, Vural ve Avcıoğlu, 2008; Sart, Barış, Sarıışık ve Düşkün, 2016). Özak ve diğerlerinin (2008) yaptığı nitel araştırmaya katılan altı RAM müdürü kurumlarında yeterli sayıda uzman olmadığını belirtirken, Avcıoğlu (2012) tarafından yapılan nicel araştırmaya katılan 116 RAM müdürünün ise % 70’i RAM’larda çalışan uzmanların engel gruplarıyla ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıklarını söylemişlerdir. Yıldız, Yıldırım, Ates ve Rasinski’nin (2012) çalışması ise bazı bölgelerde tanı koyma yeterliliğine sahip uzman sayısında sorunların olduğunu göstermektedir. Uluslararası alanyazınında da Jacob-Timm (1999) okul psikologlarıyla yaptığı bir araştırmada en çok değerlendirme ve tanıyla ilgili etik ikilemlerin rapor edildiğini ortaya koymuştur. İkilemler arasında yanlış tanılama, test skorlarının yetersiz yorumlanması, psikolojik raporların niteliğinin yetersizliği, test sonuçlarının uygun olmayan bir şekilde açıklanması, testlerin yeterli eğitime sahip olmayan kişiler tarafından kullanımı yer almaktadır. Buna benzer diğer çalışmada da (Dailor ve Jacob, 2011) test uygulamaları sırasında yaşanan benzer etik ihlallerden bahsedilmiştir. Bunlar arasında değerlendirme sonucunun yorumlanmadan rapor edilmesi, yapılan önerilerin veri bazlı olmaması, testlerin yeterli eğitime sahip olmayan kişiler tarafından kullanımı yer almaktadır.

Tanılama sürecinin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için ölçme araçlarının uygunluğu, ölçme yapılacak ortamın fiziksel koşullarının yeterliliği (Burns vd., 2013) ve bu araçların kullanıldığı dilde standardizasyonunun bulunması (Knauss, 2001) ön koşul teşkil etmektedir. Ancak bazı ulusal araştırmalarda, yetersiz ve güncel olmayan ölçme araçlarının kullanıldığı ve test uygulanan ortamın fiziksel koşullarının, özellikle ses yalıtımı söz konusu olduğunda, yeterli olmadığı görülmüştür (Avcıoğlu, 2012; Karasu, 2014; Sart vd., 2016). Test ortamı ve materyaliyle ilgili benzer problemler uluslararası çalışmalarda da raporlanmıştır. Bu çalışmalarda, okul psikologlarının testleri elverişsiz ortamlarda uygulamalarından (Dailor ve Jacob, 2011; Jacob-Timm, 1999), güncel olmayan testlerin kullanıldığından (Dailor ve Jacob, 2011; Jacob-Timm, 1999; Mendes, Nascimento, Abreu-Lima ve Almeida, 2016) ve psikometrik niteliği olmayan testlerin kullanıldığından (Dailor ve Jacob, 2011; Mendes vd., 2016) bahsedilmektedir. Okul psikologlarının test materyaliyle ilgili karşılaştığı diğer bir sorun ise test güvenliği ihlalleri ve telif hakkı ile korunan değerlendirme materyallerinin lisanssız olarak çoğaltılmasıdır (Jacob-Timm, 1999; Mendes vd., 2015). Buna ek olarak Dailor ve Jacob (2011) da okul psikologlarının ailelerin testi görme istekleri ve test güvenliği gereksinimi arasında etik ikilem yaşadıklarını rapor etmişlerdir.

Testi uygulayıcılarının sorumlulukları arasında, ölçme araçlarını ırk, dil, kültür, engellilik durumu gibi bireysel farklılıkları gözetererek seçmeleri, uygulamaları ve yorumlamaları bulunmaktadır (Burns vd., 2013; Jacob-Timm ve Hartshorne, 1998; Knauss, 2001). Avcıoğlu (2012) eğitsel tanılama sürecinde testi alan bireyin ailesinin ve sosyal çevresinin özelliklerinin göz önünde bulundurulmamasını önemli bir sorun olarak raporlamıştır.

Testin ya da test prosedürünün farklı etnik ya da kültürel yapıdan gelen birey için eşit olmaması durumunda testin yanlı hale gelmesi muhtemeldir (Knauss, 2001). Araştırmalarda, öğrencilerin ana dilinde olmayan testlerin kullanıldığı raporlanmıştır (örn. Dailor ve Jacob, 2011). Bu tür durumlarda bazen tercüman kullanıldığı belirtilmektedir fakat test uygulayıcısının testi alan kişinin ana diline hakim olmadığı durumda, tercüman tarafından iletilenlerin yanlış anlaşılma ihtimali test aracının geçerliliğini ve güvenilirliğini düşürebilmektedir (Knauss, 2001). Engellilik ya da dil engeli kadar, kültürel farklılıkların da test performansını etkileyebileceği alanyazınında bahsedilmektedir. Örneğin, belirli kültürlerden gelen çocukların hız baskısına daha duyarlı olması ya da cevaplarının sorgulandığını bildikleri durumlarda özenli yanıtlar vermeye isteksiz olması gibi durumlar, testi alan bireyin performansını etkileyebilir (Knauss, 2001).

Eğitsel tanılama, yerleştirme ve izleme amacıyla yapılan değerlendirme süreçlerine ailenin katılımı meslek etiği açısından şarttır. Değerlendirme öncesi, ailenin bilgilendirilmiş onam formu aracılığıyla onayını almak, değerlendirme sonrasında ise sonuç ve önerileri aileyle birlikte tartışmak, akademik ve psikolojik değerlendirmelerde önerilen uygulamalardır (Burns vd., 2013). Ailelere imzalatılan onam formunda; değerlendirmenin amacı, hangi tür değerlendirme araçlarının kullanılacağı, sonuçların ne amaçla kullanılacağı ve kimlerle paylaşılacağı bilgisi bulunmalı ve bu bilgiler ailenin ana dilinde sunulmalıdır (Knauss, 2001). Türkiye’de yapılan çalışmalarda ailelere engeli olan çocuğun hakları konusunda bilgi vermek ve çocuğun engel durumuyla ilgili rehberlik etmek konularında eksiklikler olduğu görülmektedir. Güven ve Balat (2006) tarafından yapılan tanımlayıcı bir çalışmada RAM’larda çalışan uzmanların üçte birinden fazlası engeli olan çocukların aileleriyle yeterli düzeyde rehberlik çalışması yapamadıklarını belirtmişlerdir. Karasu (2014) tarafından engeli olan çocukların velileriyle yapılan nitel çalışma da Güven ve Balat (2006) tarafından yapılan araştırmayı destekler niteliktedir.

Psikolojik değerlendirmelerde etik uygulamaları benimseyen tüm kuruluşlar, değerlendirmede etik uygulamaları nelerin oluşturduğunun daha iyi anlaşılmasını amaçlayan eğitim faaliyetlerinde öncülük ederler. Etik kurallar bir dizi hükümden ziyade bir davranışın uygun olup olmadığının değerlendirilmesi için bir referans çerçevesi sağlar (Schmeiser, 1995). Alan yazınında rapor edilen ve etik soruna yol açan durum ise test sonuçlarının istenilen yönde değiştirilmesi isteğidir. Lindén ve Rådeström (2008) ve Sivis-Cetinkaya (2015) ailelerin, devletin sağladığı maddi destek ve kaynaklardan yararlanabilmek için test sonuçlarının istenilen şekilde tahrif edilmesi yönünde baskı yaptıklarını belirtmişlerdir. Başka bir çalışma da, okul yönetiminin çıkarları doğrultusunda sonuçların gerçeği yansıtmayacak şekilde rapor edilmesi hususunda baskıda bulduklarını rapor etmiştir (Pope ve Vetter, 1992). Son olarak test sonuçlarının paylaşımında yaşanan sorunlardan birisi de gizlilik ilkesinin ihlalidir. Psikologlar, sonuçları öğretmenlerle paylaşırken gizlilik ilkesini ihlal etmeden ne kadar bilgi verebilecekleri konusunda etik ikilem yaşadıklarını raporlamışlardır (Lindén ve Rådeström, 2008).

Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında Çalışanlar için Etik Kurallar

Test uygulamalarında standardizasyonu sağlamak ve söz konusu uygulamalarda ortaya çıkabilecek olası aksaklıklar veya hataları kontrol edebilmek için meslek kuruluşlarının veya derneklerin önemli bir işlevi bulunmaktadır. Bu bağlamda, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (Türk PDR-DER) kendi bünyesindeki meslek uzmanlarına kılavuz olması amacıyla etik kurallar kitapçığı yayınlamış (Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği [Türk PDR-DER], 2006) ve bu kurallar içinde test uygulamalarına da yer vermiştir. Ölçme ve değerlendirme ile ilgili etik kurallar test güvenliğini sağlama, bilgilendirme ve onam formu, testi alan kişiyle ilgili test sonuçlarını ve yorumlamayı etkileyecek bilgi (sosyo-ekonomik durum, engellilik gibi) farkındalığı, testin sınırlılıklarının farkında olma, testin geçerlilik ve güvenilirlik ve norm bilgisine sahip olma, standart uygulamalara uyma, yetkinliğin farkında olunması, uygulama puanlama ve yorumlamada gereken sorumluluğu üstlenme başlıkları şeklinde özetlenebilir.

Rehberlik ve Araştırma Merkezleri

Rehberlik ve Araştırma Merkezleri’nin işleyiş ve yöntemlerine 2001 yılı Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Hizmetler Yönetmeliği’nde ve 2006 yılı Özel Öğretim Hizmetleri Yönetmeliği’nde yer verilmiştir (MEB, 2001, 2006). MEB’in mevzuatında Rehberlik ve Araştırma Merkezine yönelik bilgiler 4. bölümdedir. Buna göre, özel eğitim gerektiren bireylerin tanı alması ve bu bireylere rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmeti sunulması RAM’lar tarafından yapılır. Yine bu bölümde merkez müdürlerinin, müdür yardımcılarının, büro ve yardımcı hizmetlerde çalıştırılacak personelin ve bölüm başkanının görevlerine ilişkin maddeler bulunmaktadır. Merkezlerde bulunması gereken araç-gereç ve evrakların bilgisi 28. maddede açıklanmıştır. Bu maddeye göre her

türlü psikolojik ölçme araçları ve bunların teslim, dağıtım, puanlama, kayıt ve profil formlarının bulunması zorunludur. Merkezde randevu defterleri, randevu fişi, danışanla görüşme formları, tarama fişi ve bunların istatistik formu, öğrenci gözlem ve inceleme raporu formları, genel istatistik çizelgesi, kütüphane, yayın ve danışan kayıt defteri, ve de yayın istem fişi bulunmalıdır. Merkez tarafından geliştirilen ve ihtiyaç olunan formlar, gerekli teknolojik donanım ve programlar olmalıdır.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre kişinin eğitsel değerlendirme ve tanı alması RAM'larda bulunan özel eğitim değerlendirme kurulunca kişinin özelliklerine uygun olan, nesnel ve standart ölçme araçları ile yapılır. Bireyin RAM'lara gönderilmesinde Milli Eğitim Müdürlüğü, eğitim kurumları, çocuk esirgeme kurumları, üniversiteler ve sağlık kuruluşları sorumluluk sahibidir. Eğitsel değerlendirme ve tanı süreci, bakanlıkça geliştirilmiş olan RAM Modülü ile yapılır. Bu süreç; fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan birey için uygun alanda, birden fazla yöntem ve uygun araçlar kullanılarak, ihtiyaç ve gelişim dikkate alınarak, veli-okul ve uzman işbirliğinde yapılır. Ailenin ve gerekli olduğu halde bireyin görüşüne başvurulur, ve birey ile ailenin onay ve görüşü olmadan hiçbir açıklama yapılamaz. Sonuçlar sadece yasal ve eğitsel amaçlı kararlarda kullanılır. Bireyin eğitsel değerlendirme ve tanılmasının yapılabilmesi için birey, veli veya resmi okul-kurum yönetiminin yazılı başvurusu gereklidir. Kuruma/okula kayıtlı öğrencilerin eğitsel tanılmasının yapılabilmesi için eğitsel değerlendirme isteği formu, öğrencinin gelişiminin takibi için bireysel gelişim raporu gereklidir.

Çalışmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Bu çalışma, Türkiye'deki RAM'larda çalışan psikolojik danışmanların, test uygulama öncesi, sırası ve sonrası süreçlerine yönelik deneyimlerinin keşfedilmesini, bu süreçlerdeki farklılık gösteren uygulamaların ortaya konmasını hedeflemektedir. Bu hedef için test uygulama öncesi ortam ve bireyle yapılan hazırlıklar, testin bireye uygulanması sırasındaki pratikler, test sonuçların yorumlanması ve paylaşımı, farklı gruplarla çalışma, profesyonel yardım, gelişim ve etik uygulamalar olmak üzere test uygulama süreçleri ayrıntılı bir şekilde incelenmesi ve elde edilen sonuçların ITC'nin hazırladığı "Test Kullanım Kılavuzu" çerçevesinde ortaya konulması hedeflenmiştir. Yapılan bu çalışmayla birlikte ortaya çıkan bulgular doğrultusunda, ihtiyaçlara yönelik destekleyici ve geliştirici çalışmaların önünü açmak ve RAM'lardaki test uygulama süreçleri konusunda alan yazınına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bu niteliksel çalışmada aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. Test uygulama sürecinde psikolojik danışmanlar, ITC kılavuzunda yetkin bir test uygulayıcısından beklenen davranışları ne derece gerçekleştirmektedirler?
 - 1a. Test uygulama öncesi sürecine yönelik uygulamalar nelerdir?
 - 1b. Test sırasındaki uygulamalar nelerdir?
 - 1c. Test sonuçlarının değerlendirilmesi ve raporlanmasındaki uygulamalar nelerdir?
2. Psikolojik danışmanların test uygulamalarında farklı gruplarla çalışma deneyimleri nelerdir?
3. Psikolojik danışmanlar test uygulamalarına yönelik mesleki gelişimlerini nasıl sağlamaktadır?
4. Psikolojik danışmanlar test uygulamalarında ne gibi etik zorluklar yaşamaktadır?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışmada RAM'larda çalışan psikolojik danışmanların test uygulamalarında ITC'nin önerdiği iyi uygulamaları ne derecede yerine getirdiklerini ve test uygulama süreçlerinde neler yaşandığını anlamak için nitel araştırma modeli kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışmada 'algılara ilişkin veriler'in (LeCompte ve Goetz, 1984; aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2016) toplanması hedeflendiği için nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden olan yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerle gerçekleştirilmiş ve veriler yönlendirilmiş içerik analizi yardımıyla analiz edilmiştir. Bu çalışma, araştırmacıların çalıştığı üniversitenin İnsan Araştırmaları Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Çalışma Grubu

Rehberlik Araştırma Merkezlerinde çalışan 12 kadın, 10 erkek olmak üzere 10 farklı merkezden toplam 22 katılımcıyla görüşmeler yapılmıştır. Bu çalışmada, farklı rehberlik ve araştırma merkezlerinde görev yapan psikolojik danışmanların araştırmaya dâhil edilmesi ve farklı deneyimlerin ortaya konulması amacıyla çalışmaya farklı merkezlerde çalışan katılımcıların dâhil edilmesine özen gösterilmiştir. Katılım gönüllülük esasına bağlıdır. Kartopu örneklem yöntemi kullanılan bu çalışmada ilk gönüllü katılımcılardan katılımcı olması ihtimali olan

diğer psikolojik danışmanların ismi istenerek çalışmanın diğer katılımcılarına ulaşılmıştır. Verilerin analizi sırasında iki katılımcıdan toplanan verilerin nitelikleri düşük olduğu ve doğrulama için çok fazla katılımcı teyidi gerektiği için bu iki katılımcının verileri çalışmaya dâhil edilmemiştir. Toplam 20 katılımcının detaylı özellikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Özellikleri

Katılımcı	Cinsiyet	Uyguladıkları Testler	Tecrübe (yıl)	Sahip olduğu sertifika	Eğitim
K1	K	Leiter ¹ , WNV ² , Gesell ³ , Bender Gestalt ⁴ , Peabody ⁵ , KBIT ⁶	1,5	WNV, KBIT	PDR Lisans
K2	K	Leiter, Stanford-Binet ⁷ , Denver ⁸ , AGTE ⁹ , Kelime Söyleyiş	1,5	Stanford-Binet	PDR Lisans
K3	K	Stanford-Binet, Denver, AGTE, Gesell, Kent E.G.Y Zeka Testi	1	Denver, AGTE	PDR Yüksek L.
K4	E	Leiter, Stanford-Binet, Wisc-R Zeka Testi	12	Wisc-R Zeka T.	PDR Lisans
K5	E	Stanford-Binet	1,5	----	PDR Lisans
K6	K	Wisc-R Zeka Testi	7	Wisc-R Zeka T.	PDR Yüksek L.
K7	K	Leiter, Stanford-Binet, Denver, Gessel, Beier Cümle Tamamlama	7 ay	Denver	PDR Lisans
K8	K	Lighter, Stanford-Binet, Wisc-R Zeka Testi, Denver, Gesell, Beier Cümle Tamamlama	1.5	Wisc-R Zeka T., Denver	PDR Lisans
K9	K	Stanford-Binet, Wisc-R Zeka Testi, KBIT	2.5	Stanford-Binet, Wisc-R Zeka T.	PDR Lisans
K10	K	Wisc-R Zeka Testi, Standfort-Binet, Leiter, Denver	3	Wisc-R Zeka T.	PDR Lisans
K11	E	Standfort-Binet, Leiter, Denver	8	Standford-Binet, Denver	PDR Lisans
K12	K	Standfort-Binet, Denver	25	Standford-Binet, Denver	PDR Lisans
K13	K	Wisc-R Zeka Testi, Bilişsel Değerlendirme Sistemi, TKT7-11 ¹⁰	2	Wisc-R Zeka T.	PDR Lisans, Psikoloji Yüksek L.
K14	E	Leiter, Wisc-R Zeka Testi, WNV	2,5	Leiter, Wisc-R Zeka T., WNV	PDR Lisans
K15	E	Leiter, Stanford-Binet	4	----	PDR Lisans
K16	K	Leiter, Stanford-Binet, Wisc-R Zeka Testi, WNV, Gesell	4	WNV	PDR Lisans
K17	E	Leiter, WNV, Gesell, Peabody, Kelime Söyleyiş	1	WNV	PDR Lisans
K18	E	Leiter, KBIT	1	Leither, Kbit	PDR Lisans
K19	E	Leiter	7	Leither	PDR Lisans
K20	K	Stanford-Binet, Wisc-R Zeka Testi	9	Stanford-Binet, Wisc-R Zeka T.	PDR Yüksek L.

¹Leiter Uluslararası Performans Testi

²Wechsler Sözel Olmayan Yetenek Testi

³Gesell Gelişim Figürleri Testi

⁴Bender Gestalt Görsel Motor Algılama Testi

⁵Peabody Resim Kelime Testi

⁶Kaufman Kısa Zeka Testi

⁷Stanford-Binet Zeka Testi

⁸Denver 2 Gelişimsel Tarama Envanteri

⁹Ankara Gelişim Tarama Envanteri

¹⁰Temel Kabiliyetler Testi 7-11

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşmelerle katılımcılardan nitel veriler toplanmıştır. ITC'nin Test Kullanım Kılavuzu temel alınarak görüşmelerde kullanılmak üzere standart bir görüşme formu hazırlanmıştır. Kılavuzda yer alan performans ölçütleri gözden geçirilmiş, RAM bağlamına uygun ve görüşmeler yoluyla toplanan veriyle değerlendirilebilecek performans ölçütleri ele alınmıştır. Bunun yanı sıra form hazırlama aşamasında ulusal ve uluslararası alan yazın taraması da yapılmıştır. Toplam 20 görüşme sorusu altı bölümde toplanmıştır. Birinci bölüm, test seçimine, test uygulama öncesi bireyle ve ortamla ilgili yapılan hazırlıklara, test uygulama ortamlarının niteliğine ve veli/vasi bilgilendirmeye dair *test uygulama öncesi* süreçlere ait soruları içermektedir. İkinci bölüm ise *test uygulama sırasında* standart prosedürlere ne derece uyulduğunu anlamaya yönelik soruları içermektedir. Üçüncü bölüm, test sonuçlarını nasıl yorumladıklarını, kimlerle ve nasıl paylaştıklarını anlamaya yönelik, *test uygulama sonrasında* ilgili sorular içermektedir. Dördüncü bölümde yer alan sorular test uygulayıcılarının *farklı gruplarla çalışma* (farklı cinsiyet, farklı sosyoekonomik gruplar, farklı engellilik grupları, anadili Türkçe olmayanlar vb.) tecrübelerini anlamaya yönelik sorulardır. Beşinci bölüm *profesyonel gelişim ve yardıma* dair soruları içermektedir. Son bölümde ise test uygulamalarında *etik* uygulamalar ile ilgili sorular yer almaktadır. Her bölümden bir örnek soru EK'te verilmiştir. Test uygulamalarında tecrübeli bir alan uzmanının form hakkında görüşü alınmış ve iki katılımcıyla pilot çalışma yapılarak, soruların kapsamı, uygunluğu ve anlaşılabilirliği test edilmiştir. Rehberlik Araştırma Merkezlerinde çalışan psikolojik danışmanlarla yüz yüze, çevrimiçi görüntülü video konferans aracılığıyla ya da telefonda yaklaşık bir saat süren görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların izniyle görüşmeler dijital ortamda kayıt edilmiştir.

Verilerin Analizi

Niteliksel veri analizi yöntemlerinden biri olan içerik analizinin iki yaklaşımı vardır: geleneksel ve yönlendirilmiş (directed content analysis). Genelde geleneksel içerik analizi bir olguyu açıklayabilen bir teorinin ya da yeteri kadar alanyazınının bulunmadığı durumlarda kullanılmaktadır. Tümevarımsal bir yaklaşımla metine çevrilmiş nicel veriler kodlanır ve bu kodların arasındaki ilişkiler incelenerek alt kategoriler; alt kategoriler arası ilişkiler incelenerek kategoriler oluşturulur. Veri analizinde bu yöntemle hiyerarşik bir yapı oluşturularak, yeni bir teori geliştirilmesi hedeflenir. Bunun yanı sıra kodlar ve kategorileri örneklemek için metinden uygun alıntılar saptanır. Yönlendirilmiş içerik analizinde ise, araştırmacı teorik çerçeveyi ya da teoriyi doğrulamayı ya da geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu tümdengelimli yöntemi benimseyen yönlendirilmiş içerik analiz yaklaşımında kategoriler teorik çerçeveden ya da teoriden gelirken, kodlar aynı yöntemle ya da veriden çıkartılarak belirlenir (Hsieh ve Shannon, 2005; Hickey ve Kipping, 1996; Mayring, 2000; Potter ve Levine-Donnerstein, 1999).

Bu çalışmada yönlendirilmiş içerik analizi kullanılmıştır. Görüşmelerin yarısından çoğu tamamlandıktan sonra yapılan görüşmelerin dökümü detaylı olarak incelenip geleneksel içerik analizi yaklaşımıyla tümevarımsal bir şekilde tema, alt tema ve kategoriler oluşturulmuştur. Oluşturulan alt temaların, görüşme formunda oluşturulan soru ve soruların oluşturduğu altı temayla örtüştüğü görülmüştür. Bu nedenle görüşme formu tekrar gözden geçilerek bütün veriler yönlendirilmiş içerik analiziyle çözümlenmiştir.

Yıldırım ve Şimşek'in (2016) önerdiği üzere verilerin analizi görüşmelerin metinleştirilmesiyle başlamıştır. Araştırmacılar kendi görüşmelerinde benzer durumları bir araya getirerek verilere hâkimiyet sağlamış ve metinden çıkan kodlar tüm araştırma grubuyla birlikte tartışılarak oluşturulmuş ve hangi tür temanın altında yer alabileceğine birlikte karar verilmiştir. Daha sonra oluşturulan bu kodlar görüşme sorularından çıkan ana başlıklar altında kümelendiğinden, görüşme sorularındaki altı ana bölüm ana temalar olarak kabul edilmiş, altındaki her bir görüşme sorusu alt temaları oluşturmuştur [Görüşme soruları ITC Kılavuzundan oluşturulmuştur, dolayısıyla ana ve alt temalar kılavuzdan gelmiştir]. Alt temalara uygun olan kodlamalar yapılmış ve bu kodlamalar daha sonra kategorileri oluşturacak şekilde gruplanmıştır. Kısaca, analizin sonucunda, tema, alt tema, kategori ve kodlar olmak üzere dört seviyeli bir kodlama gerçekleştirilmiştir. Ana tema ve alt temalar ITC kılavuzundan; kategoriler ve kodlar verilerden oluşturulmuştur. Veri analizi iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada katılımcıların yarısıyla görüşüldükten sonra analizler yapılmıştır. Çalışmanın ikinci yarısında yapılan görüşmelerle elde edilen verilerin kodlanması sırasında ilk yarı için çıkarılan tema, alt tema ve kategorilerin veriyi tam olarak karşıladığı görülmüştür. Bu işlem 'daha sonra yapılacak analizin geçerliliğini ve tutarlılığını da artıracaktır' (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 260). Son yapılan görüşmelerde yeni kodların çıkmamasından dolayı veri doyumuna ulaşıldığı ve yapılan görüşmelerin yeterli olduğu kanısına varılmıştır. Son olarak kategoriler (3. seviye) altında kodlanan verilerin hangi sıklıkla tekrar ettiği hesaplanmıştır.

Verilerin analizi görüşmeleri yapan araştırmacılar tarafından yapılmıştır. Toplam altı araştırmacıdan biri ölçme ve değerlendirme alanında yardımcı doçent, dördü psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümü yüksek lisans öğrencisi ve diğeri ise orta öğretim fen ve matematik alanları eğitimi bölümü yüksek lisans öğrencisidir. Tutarlılığı (Lincoln ve Guba, 1985) (güvenirliği) sağlamak için her görüşme bir araştırmacı tarafından iki kere kodlanmış ve kodlardaki uyum kontrol edilmiştir. Daha sonra her kodlama ikinci bir araştırmacı tarafından kontrol edilerek kodların doğru kategorilerin altında olduğu teyit edilmiştir. Karar verilemeyen kodlar için, araştırma grubu içerisinde tartışılarak fikir birliğine ulaşılmıştır.

BULGULAR

Veriler, altı ana tema altında incelenmiştir: a) Test uygulama öncesi, b) Test uygulama süreci, c) Sonuçların raporlanması, d) Farklı gruplarla çalışma, e) Mesleki gelişim ve yardım ve f) Etik. Her ana temanın farklı sayıda alt teması bulunmaktadır. Bu bölümde kodlar ve kategoriler ana tema başlıkları altında gözlemlene sıklıklarıyla birlikte raporlanmıştır. Çıkan kodların frekansları, ilgili bölümde koddan sonra parantez içinde verilmiştir.

a) Test uygulama öncesi

Bu çalışmanın ilk ana temasını "Test Uygulama Öncesi Süreci" oluşturmaktadır. İlk alt tema ise "teste karar verme" olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcılar uygulayacakları testlere karar verirken bireyle ilgili farklı kaynaklardan edindikleri farklı bilgileri kullanmaktadırlar. Testi alan bireye ait bilgiler arasında engel durumu (f=13), dil/iletişim becerisi (f=12), takvim yaşı (f=10), okuldan gönderilme nedeni (f=10), motor becerisi (f=3) ve sosyo-ekonomik düzey (f=2) bulunmaktadır. Bu bilgilerse okuldan gelen performans alımı sonucu (f=6), eğitsel değerlendirme formu (f=5), veliyle görüşme (f=4), kurul kararı (f=2) ya da bölüm başkanı değerlendirmesi (f=1) yoluyla elde edilmektedir.

Bu bilgileri kullanıyor musunuz? Dosyasında duruyor. ... Ama ön bilgi sağlıyor bize, neden kaynaklanmış. Bazı yönlendirmelerde bazen okul çok karıştırıyor. Mesela yaramaz çocukla hiperaktif diye yönlendiriyor. Ya da çok zeki ama yaramaz diyor davranış bozukluğu var diyor. Orada veliye soruyoruz. Velinin SES'ini¹¹ de soruyoruz. O sırada kafanda bir şeyler şekillenmeye başlıyor. Ne uygulayayım diye bir profil çıkıyor aslında. Binet mi uygulayayım başka bir şey mi uygulayayım? Testi seçmemize yardım oluyor. (K5)

Yapılan görüşmeler sırasında, test uygulayıcılarının değerlendirmenin amacını veya testin hedef grubunu göz ardı ederek, bireyin o anda hangi testi alabileceğine göre test seçimi yaptıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra bireyin yüksek puan almasını sağlayacak testi seçtikleri de görülmüştür.

Çocuk yerleşim yeri olarak köyden geliyorsa ve konuşma problemi yoksa çocuğa Binet uygulanıyor. Çocuk şehirden geliyor ve konuşma problemi yoksa WISC-R uygulanıyor. Konuşma problemi olan çocuklara ise Leiter uygulanıyor. (K14)

Konuşma engeli olmasa dahi, iletişim kurmakta zorlanan çocuklara yine Leiter uygulanıyor. Bazı çocuklar antisosyal, böyle çocuklar çok fazla, ilk defa geliyor, sizinle konuşmak istemiyor, sizi doktor sanıyor vs. bu çocuklara da Leiter yapabiliyoruz. (K16)

...çocuk sınır düzeyde, normale daha yakın ama sınır düzeyde kalırsa, ya da hafifte daha sınıra yakın olursa, çocuğun lehine sonuç çıkacağını düşünüyorsa, WISC-R yapalım deyip kurul kararı çıkıyorsa, kurulda yapılma kararı alınıyor. (K6)

İkinci alt tema ise "test uygulama ortamlarının uygunluğu"dur. Katılımcıların bir kısmı test uyguladıkları ortamın niteliğinin uygulamaya uygun olduğunu düşündüklerini raporlarken (f=8), çoğunluğu test uygulama fiziksel ortamlarında RAM'ın bağımsız bir binası olmaması (f=2), test uygulama odası olmaması (f=3), odada ses izolasyonu olmaması/gürültülü olması (f=11), mobilyaların test uygulamaya müsait olmaması/yaşa uygun olmaması (f=5), odada uyarıcıların olması (f=1), test malzemesini koyacak yer olmaması (f=1), testin uygulandığı odaya birilerinin girmesi (f=3), rutubet/ısı problemleri (f=2), havalandırma/ışıklandırma problemi (f=1) gibi durumların sorun teşkil ettiğini raporlamışlardır. Aşağıda verilen örnekleyen alıntılarda da belirtildiği gibi, RAM'lar genelinde test uygulama ortamlarında standart yakalanamamış olup test uygulayıcıları test sonuçlarının geçerliğine zarar veren durumlarla karşılaşmaktadırlar.

¹¹Katılımcı, görüşmede sosyo-ekonomik düzeyi "SES" olarak belirtmiştir.

İki yaştan 16 yaşa kadar hep aynı masa, sandalyeler kullanıyoruz. (K13)

Bazı sandalyeler tekerlekli oluyor. Test esnasında kayıyor, dikkat dağıtıyor. (K1)

Örneğin daha sessiz, ısı açısından uygun ortamın olmasını sağlayın denir ya, bunu çok sağlayamıyoruz. Çünkü kurumun size sağladığı koşullar neyse ona tabi oluyorsunuz. Biz bir özel eğitim kampüsü içindeyiz. Örneğin yanımızda bir sürü okul var. Çok gürültü oluyor. Gürültüsüz ortamı ancak o pencerelerin sağladığı kadar elde edebiliyorsunuz. O gün kaloriferler iyi yanıyor her şey yolunda ya da mesela yazın çok sıcak. Klimanız yoksa problem yaşıyorsunuz....özellikle gürültüyle ilgili ben çok şikayetçiyim. Örneğin hafıza testini veriyorsunuz ve o sırada dışarıdan gelen gürültü çocuğun dikkatini –zaten dikkat problemi yaşayan çocuklar çoğu-, dikkatinin dağılmasına sebep oluyor, etkiliyor. Ya da toplayamamasına sebep oluyor, dışardaki gürültüye çok odaklandığı için. (K20)

Prefabrik binadayız. Bazen testi alırken dışarıya çıkıp uyarıda bulunmak zorunda kalıyorum. (K2)

Bir diğer alt temayı ise "uygulama öncesi birey ve ortam hazırlığı" oluşturmaktadır. Test uygulayıcılarından sadece 3'ü test uygulaması için özel masaları, eşyaları koyabilecekleri çekmeceleri olduğunu ve bu sebeple ekstra hazırlık yapmadıklarını raporlamışlardır. Genel olarak uygulayıcıların test uygulama öncesi uyarılarını en aza indirme (f=4), materyalleri kontrol etme (f=6), sessizliği sağlama (f=5), ışığı veya ısıyı ayarlama (f=2), formları kontrol etme (f=1) ve çocuğun konforu için sandalye masa boyu ayarlama (f=1) gibi hazırlıklar yaptıkları görülmüştür. Test uygulayıcılarının büyük bir çoğunluğunun test uygulama öncesinde bireyi rahatlatmaya çalışma, muhabbet ederek iletişim kurmaya çalışma, tuvalet ihtiyacını ve açlık durumunu giderme ve çocuğa oyun oynayacaklarını söyleme gibi hazırlıklarını raporlamıştır. Katılımcılardan yalnızca biri, test uygulama öncesinde randevu verme aşamasında bilgilendirme yaptığını raporlamıştır. Katılımcıların test öncesi bireyle ilgili tecrübelerine örnek olarak aşağıdaki alıntılar verilmiştir.

Olması gereken şey bir yarım saat önce gelip çocuğun gelebileceği bir oyun alanının, rahatlayabileceği kendini iyi hissedebileceği alanda durmasıdır. Ama çocuk direk geliyor şartlar pek iyi değil... (K6)

Çocuklar buraya geliyor ve hiç tanımadığı insanlar onlara test uyguluyor. Çocukla iletişime geçmeden, bağ kurmadan çocuğun zihinsel performansını almak mümkün değil. Testten önce çocukla iletişim kuruyoruz. (K14)

...kaygıyı gidermek amaçlı oyun oynayacağız diyoruz ve testin öncesinde test malzemelerini tanıtıyoruz. Kahvaltısını yapıp yapmadığını sorarım. Bir de nereden geldiğini sorarım. İlçelerden köyden bu sabah gelmişse yorgun olması çocuğun test performansını etkileyebilir. (K19)

Test değerlendirme öncesi öğrencinin yasal vasisine yapılan bilgilendirmelerde farklılıklar görülmüştür. Uygulamalar arasında hiçbir bilgilendirme yapmama (f=1), test hakkında detaylı bilgi vermeden sadece testi/çalışma yapacağını söyleme (f=5), detay vermeden hangi testi yapacağını söyleme (f=8), test hakkında detaylı bilgi verme (f=1), test bilgisini, komisyon kararını ve sonuçların nasıl kullanacağını kapsayacak şekilde süreç hakkında bilgi verme (f=4), veliden dilekçe alma (f=4), yazılı onam formu alma (f=1) ve standart bilgi formu verme (f=1) bulunmaktadır. Aşağıda verilen örnekleyen alıntılarda olduğu gibi, velilerin test uygulama öncesi sürece çoğunlukla dahil edilmedikleri ve test uygulayıcılarının velileri sürece oryantasyonunda zorlandıkları görülmüştür.

...Ailelerden izin alıyoruz, izin formlarını imzalıyorlar ama aslında çoğu okumuyor. Sonra testten sonra benim iznim yok izin vermiyorum diyebiliyorlar. Onlardan imza alıyoruz, kararlar için. ... Veliler neyi imzaladıklarının farkında değiller. (K3)

Velilerin bazıları neden geldiklerini bile bilmiyorlar. Okuldan yönlendirilmişler ama anlamıyorlar (K20).

Uygulama öncesi değil sonrası bilgilendirme yapılıyor. Veli özel öğretim biriminde gerekli açıklamaları aldıktan sonra bana gönderiliyor. (K18)

Biz bilgi veriyoruz ama çoğu veli merak etmiyor. (K19)

Bir uygulama yapacağımızın çocuğun akranlarıyla arasındaki genel olarak performansı nasıldır bunu değerlendireceğimizi söylüyor ama açık açık bir zeka testi yapacağız, bunun sonucunu paylaşacağız gibi bir şey demiyoruz. (K11)

b) Test uygulama süreci

Test uygulama sürecinde katılımcıların stres/anksiyete gösteren bireylere müdahaleleri, standart uygulamaları ne derece takip ettikleri araştırılmıştır. Test uygulama sürecinde katılımcıların bazıları stres/anksiyete gösteren bireylerle karşılaştıkları zaman hiç müdahale etmediklerini (f=2), diğerleri ise müdahalede bulduklarını belirtmişlerdir. Bu müdahaleler raporlanma sıklığına göre şunlardır; bireyi sakinleştirmeye çalışıyorum (f=15), test başlamadan testi sonlandırıyorum (f=8), test ilerlemeden testi sonlandırıp ileri bir tarihe randevu veriyorum (f=7). Aşağıdaki alıntı katılımcıların bireyin stres/anksiyetesiyle nasıl başa çıkmaya çalıştıklarını örneklemektedir:

Bazı çocuklar mesela çok içine kapanık, iletişim kurmakta zorlanıyor..... Bazı çocuklar anneden ayrılamıyor çok bağımlı olan çocuklar var. Bir kaç kere gelip ortamı görmesini sağlıyoruz....Biz çocuğa hiç test uygulayacağımızı söylemiyoruz, yaşı küçük olanlara oyun oynayacağımızı, büyük olanlara da bir çalışma yapacağımızı söylüyoruz. Çocukla biraz konuşma gerekebilir, testten önce Gessel uyguluyoruz..... Bu testteki durumunu da göz önünde bulunduruyorum. Çocuğun kaygı düzeyi çok üst düzeydeyse, çocuk çok heyecanlıysa, testi bırakabilirsin, hiç başlamayabilirsin, bir ay sonra çağırabilirsin. Birkaç haftaya çağırabilirsin. çocuğun kendini rahat etmesi çok önemli. (K4)

... test materyali ile oyunlar oynattıyorum. Bazen çocuk yatışmadığında annesini oyun odasına alıyorum, böyle durumlarda da anne bazen müdahale edip testi bozabiliyor. (K1)

Testi alan bireyin testi daha önce aldığı için teste aşına olması bazı durumlarda da sorun teşkil edebilmektedir. Bu nedenle, katılımcıların böyle bir durumla nasıl başa çıktıkları incelendiğinde farklı uygulamalara rastlanmıştır. İki uygulama arasında geçen süre yeterli olduğu için bireye aynı testi verdikleri (f=3), alternatif bir test verdikleri (f=6), test yapmayı reddettikleri veya başladıkları testi geçersiz kıldıkları (f=3), ya da test seçeneği olmadığı için aynı testi verdikleri (f=2) görülmektedir. Özellikle hastane süreçlerinden geçmiş bireyler için hastane-RAM işbirliği olmadığı için yaşanan sorun aşağıda verilen alıntıyla örneklendirilmiştir.

Hastaneden geldiyse, zaten orada bir test yapılmıştır. Orada ne test yapıldığını soruyoruz veliye. Bazen aileler biliyor hangi testin yapıldığını. O zaman diğerini yapıyoruz, bazen bilmediğimizde ben test yapmayı reddettim. Ama diğer arkadaş yapmamız lazım dedi ve yaptı. (K3)

ITC kılavuzunda test uygulamalarının teste özel geliştirilmiş standart prosedüre göre uygulaması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, test uygulama sürecinde katılımcılara standart uygulamaların dışına çıkıp çıkmadıkları sorulduğu zaman katılımcılar test sırasında ara vererek (tuvalet molası gibi) (f= 3), odaya çocukların ebeveynlerini alarak (f= 3), yönergeyi değiştirerek (f= 3), ek yönerge vererek (f= 4), bireyin bilmediği kelimeleri açıklayarak (f= 3) standart uygulama dışına çıktıklarını belirtmişlerdir.

Normalde doğru olan test bitene kadar ara vermemek. Dikkatini ne kadar sürdürebildiğini ölçmek için, ama biz ara veriyoruz. Yarısında ara veriyoruz. (K13)

Çok ağlayan, çok sıkılan çocuk varsa bazı yönergeleri kısalttığım oluyor. Mesela, Binet'in labirent testinde yönerge çok uzun çocuk anlamakta zorluk çekiyorsa, duyamıyorsa, biraz daha kısaltarak okuduğum oluyor. Testi bozduğunu düşünmüyorum. (K15)

Çok zorlandığım durumlarda çocuğu veliyle birlikte alıyorum. Veliyi arka tarafa çocuğun göremeyeceği bir yere oturtturuyorum. Sessiz kalmasını istiyorum. (K19)

Katılımcılara standart dışı uygulamaları rapor edip etmedikleri sorulduğu zaman bazı katılımcılar rapor etmediklerini (f= 7), diğer katılımcılar ise rapor ettiklerini belirtmişlerdir (f=2). Katılımcılardan bazılarıysa prosedürün dışına çıkmadıklarını (f=11) söylemesine rağmen bu katılımcılardan ikisinin görüşmenin farklı noktalarındaki paylaşımlarında farkında olmadan standart uygulamaların dışına çıktığı görülmüştür.

Katılımcılar test uygulama sırasında bir sorun olarak test sonuçlarını yanılmaya çalışan bireylerle karşılaştıklarını raporlamışlardır. Bilim ve Sanat Merkezleri'ne girmeye hak kazanmak için WISC-R zekâ testine sorulara çalıştırılarak gelen öğrencileri olduğu gibi, devletin sağladığı maddi desteği almak için bireyin testteki sorulara cevap vermemesi ya da kasıtlı yanlış cevap vermesi yönünde eğitildiği/tembihlendiği de raporlanmıştır.

Mesela başka bir yerde Wisc-R uygulanmış çocuğa veya bir ara bilim sanat merkezlerinde seçme için kursları falan açıldı. Bazen çocuk geliyor yapmaya başlıyor çocuk "ama annem bana böyle göstermemişti" diyor. Ben böyle öğrendim... (K5)

Birkaç kez karşılaştım. Veliler çocuklarının üstün zekâlı çıkması için teste hazırlayıp gönderiyorlar, materyalleri bir şekilde buluyorlar dışardan. Ya da tam tersi çocuktan özürlü raporu alabilmek için sorulara sakın cevap verme diyorlar. Ama çocuğun cevabı bildiğinden emin olduğum, bilerek cevap vermediğini düşündüğüm için aynı soruyu birkaç kez sorup test dışına çıkıyorum. (K1)

Açıkcası çok fazla. Öğretilmiş çocuklar. Oraya gittiğinde hiçbir şey söyleme ki destek eğitiminden yararlansın. Bu çocuklar, adın ne, bilmiyorum, nerde oturuyorsun, bilmiyorum tavrında çocuklar, onlar çok zor. Randevu erteliyorsun, bir daha geldiğinde yine yapmıyor. En fazla yoran çocuk bu. (K19)

c) Sonuçların raporlanması

Katılımcılara, uyguladıkları testlerin sonuçlarına karar verme ve test sonuçlarını yorumlama süreçleriyle ilgili sorular sorulmuştur. Katılımcılar uyguladıkları testlerde beklenmedik sonuçlar aldıklarında kendilerinin veya aynı kurumdaki başka meslektaşlarının bireye ek test uyguladıklarını (f=10), çocuğu meslektaşlarına yönlendirdiklerini (f=4), kurumda haftalık gerçekleştirilen kurula danıştıklarını (f=3) ve hiçbir şey yapmadıklarını (f=3) belirtmişlerdir. Diğer rapor edilen durumlar ise ek testi yalnızca üstün yetenek şüphesi olduğunda uyguladıkları, aile ve okul gibi ek kaynaklardan bilgiler aldıkları, okul psikolojik danışmanının görüşlerine veya okuldan gelen eğitsel değerlendirme isteği formunu inceledikleridir. Bir kısım katılımcının testlerin sonuçlarını yorumlarken testlerin sınırlılıklarının farkında olduğu görülmüştür.

Zekâ sorunuyla geldiyse Leiter, eğer Leiter normal çıkarsa performansına bakıyorum, ikisi arasında uyumsuzluk varsa WISC-R'a yönlendiriyorum. (K17)

Diyelim ki Binet yaptık çocuk 69-70 çıktı. Ama çocuk akademik olarak çok geride. Bir de diğer teste bakalım diyoruz. Hiçbir testin korelasyonu yok. Leiter'da 80'e yakın alan bir çocuk Binet'de 60 civarı çıkabiliyor. İyi bir çocuksa çok fark etmiyor, ama kötü çocukta değişebiliyor. Binet'de sözel maddeleri yapabiliyor, skor oradan yükseliyor ama Leiter çok performansa dayalı. (K16)

Çünkü 13 yaştan sonrası için Binet'in çok sağlıklı bir sonuç vermediğini düşünüyorum. Çok eski bir test çünkü standardizasyonu çok eski. (K20)

Katılımcılardan beşi testin sınırlılıklarını paylaştığını, dört katılımcı sınırlılıkları paylaşmadığını, iki katılımcı ise böyle bir sınırlılık paylaşımının gerekli olmadığını beyan etmiştir. Katılımcıların çoğu veliye skor vermediklerini; bunun yerine sonuçları veliyle paylaşırken çocuğun güçlü ve geliştirilmesi gereken yönlerine değindiklerini ve test sırasında yaptıkları gözlemleri ise hem veliyle hem de eğer yönlendirme yapacaklarsa yönlendirme yaptıkları uzmanla paylaştıklarını söylemişlerdir. Bu gözlemlerin içinde çoğunlukla çocuğun dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu veya özel öğrenme güçlüğü gibi özel durumlarla ilgili bilgi verme şeklinde olduğu görülmüştür.

Üç katılımcının test sonuçlarını yorumlarken test sonucu dışında bir bilgi kullanmadıkları, geri kalan 16 katılımcının ise aileden toplanan bilgi, okuldan gelen bilgi, testi uygulayan uzmanın kendi gözlemleri, hastaneden gelen rapor gibi farklı kaynaklara başvurdukları görülmüştür.

Test sonuçlarının yorumlanmasında, aileden toplanan bilgiler sıklık sırasıyla ailenin sosyo-ekonomik durumu (f=6), çocuğun akademik becerisi (f=3), sosyal becerisi (f=5), vaka geçmişi (6) engellilik durumu (f=5), doğum geçmişi (f=2), kardeş sayısıdır (f=2). Test sonuçlarının yorumlanmasında, okuldan gelen bilgileri göz önüne aldığını söyleyen psikolojik danışmanların üçü okuldan gelen çocuğun akademik durumuyla ilgili bilgiyi, ikisi okul rehberlik ve psikolojik danışma servisinin değerlendirmesini kullandıklarını belirtmişlerdir. Bir katılımcı okuldan gelen gözlem formu ve eğitsel değerlendirme isteği formu içinde bulunan öğretmen ve okul psikolojik danışmanı yorumlarını kullandığını özellikle raporlamıştır.

Dokuz katılımcı RAM'da test sırasında yaptıkları gözlemleri test sonuçlarının yorumlanmasında kullandıklarını belirtmişlerdir. Yapılan gözlemlerin arasında katılımcıların kendi deyimleriyle çocuğun test

sırasındaki algı/kavrama düzeyi, yönergeleri algılama düzeyi, çocuğun test sırasında ne kadar bölündüğü, kaygılı olup olmadığı, test sırasındaki hal, hareket ve tavırları, ilgi düzeyi, motivasyonu, stres seviyesi, konuşkanlığı, yapabildiği veya yapamadığı sorular, sıkılma durumu, sabah kahvaltı yapıp yapmadığı, uzaktan mı yakından mı geldiği (uzak köylerden, ilçelerden vs.) bulunmaktadır. Hastaneden gelen raporun test sonuçlarının değerlendirilmesinde kullandığını söyleyen katılımcı sayısı ise dördüttür. Bu katılımcılar hastaneden gelen raporla kendi buldukları sonucun örtüşüp örtüşmediğini değerlendirmektedirler. Bir katılımcı test sırasındaki gözlemin, test sonucunu yorumlamadaki önemini aşağıdaki gibi anlatmıştır:

Mesela aldığımız zeka testi çocuğu yansıtmıyor. Testi değerlendirsek orta düzey zihinsel yetersiz çıkacak örneğin. Bu teste uyum sağlayamadı deyip çiziyoruz testi, başka teste geçiyoruz. Veya testi yaptık ama çocukta disleksiden şüphelendik, hemen özel öğrenme gücünü bataryası uyguluyoruz. Mesela çocuğun kendini ifade ederken sıkılma durumunu aşamadığını görüyoruz, testi sonlandırıp konuşması gerekmeyen bir teste geçiyoruz. (K14)

Dört katılımcı velinin sonuçlara müdahalesinin olmadığını, üç katılımcı velinin sonuçlara müdahalesinin bulunduğunu, iki katılımcı ise karara veli müdahalesinin kısmen olduğunu belirtmişlerdir. Velinin sonuçlara müdahalesinin olmadığını söyleyen katılımcılar, velinin kurulun yalnızca bir üyesi olduğunu ve kuruldan çıkan karara göre işlem yapıldığını, itiraz durumunda başka bir test uygulayıcısı tarafından tekrar değerlendirme yapılabildiğini; ancak son kararın kurula ait olduğunu ve velinin ikna edilmesinin önemli olduğunu belirtmiştir. Velinin sonuçlara müdahalesi olduğunu söyleyen katılımcılardan veli sonucu kabul etmezse sisteme girmediğini, veli dilekçesiyle kararın ikinci kez kurula taşınıp orada farklı bir değerlendirmenin yapılabildiğini ve “Veli itiraz ederse karar çıkmaz. Çünkü değerlendirme veli isteği ve veli dilekçesiyle birlikte başlar” (K19) şeklinde kesin bir ifadeyle raporlayanlar olmuştur. Kısmen müdahalesi olduğunu söyleyenlerin açıklamaları, velinin sonuçlara müdahalesinin olmadığını söyleyenlerle benzerdir. Onlar da velinin kurulda oy kullandığını ve itiraz hakkı olduğunu ifade etmişlerdir.

Sonuçların aileyle paylaşımında zorluk yaşayan dört psikolojik danışmandan biri durumu aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

....¹² aile yapısı biraz daha farklı. Diyelim ki herkes kendi çocuğunun normal olduğunu kabul eder ama biz testlerle veya sınıftaki durumuyla anlatmaya çalıştığımızda kabul etmekte çok zorlanıyorlar, Belki batıda rehabilitasyona gidelim diyebiliyorlar ama [bu şehirde] biraz daha zor bu durum. Ağır düzeyde ya da kaynaştırma çıktığı zaman aileye bunu ifade etmek anlatmak çok zor. Bunu ifade etmekte zorlanıyorum. (K18)

d) Farklı gruplarla çalışma

Dördüncü ana temada test uygulayıcılarının farklı gruplarla çalışma deneyimleri ve bu konu hakkındaki görüşleri üzerinde durulmaktadır. Katılımcıların testlerin farklı gruplar için dezavantaj oluşturması hakkındaki görüşleri, anadili Türkçe olmayan ve engelli bireylerle çalışma deneyimleri incelenmektedir.

Katılımcılardan bir kısmı (f=8) testlerin farklı gruplar için dezavantaj oluşturmayacağını belirtirken, bir kısmı (f=12) da farklı nedenlerle dezavantaj oluşturduğunu paylaşmıştır. Katılımcılar, bireyin Türkçe’ye hakim olamaması (f=8), düşük sosyo-ekonomik seviyeye sahip ailelerden gelmesi (f=7), engelinin olması (f=4), ve erkek olmaları (f=1) nedeniyle uygulanan testlerin dezavantaj oluşturduğunu belirtmişlerdir. Aşağıdaki alıntılar katılımcıların görüşlerini örneklendirmektedir.

Zeka testleri geliştirilirken köy normlarının alındığını zannetmiyorum. Doğal olarak çocuk şehir normlarına göre değerlendiriliyor, köyedeki çocuk bu standardın dışında kalıyor. (K14)

Leiter gibi testler özellikle bedensel engeli olan çocukla için erişilebilir olmayabiliyor. (K1)

Testlerin dezavantaj oluşturmayacağını raporlayan katılımcılardan üçü, Türkçe konuşamayan bireylere test uygulamada sorun yaşanabileceğini fakat Leiter kullanarak bu dezavantajın ortadan kalkacağı görüşünü sunmuşlardır. Bu görüşün aksine Leiter’da sözel yönergelerin yer aldığı ve sonuçların etkileneceğini ya da sınırlı bilgi elde edileceğini (Stanford-Binet yerine Leiter uygulandığı durumlarda) belirten katılımcılar da olmuştur. Bu iki görüş aşağıdaki alıntılarda örneklendirilmiştir.

¹²Katılımcının kimlik bilgisini korumak amacıyla yer ismi silinmiştir.

Leiter'da anadil farklı da olsa sonuç fark etmez bence. Karşındaki kişi yabancı bile olsa konuşmadan testi başlatıp bitirdiğimiz için, aynı şekilde başlar biter, sonuç da çıkar. Sıkıntı olacağını sanmıyorum. (K17)

Burada en büyük şey konuşamayan ya da başka dil konuşan bireyler. O zaman mesela Binet ya da Denver uygulayamazsınız, Leiter gibi sözel olmayan testler uyguluyoruz. Tabi orada farklı sonuçlar çıkar, etkiler sonucunu. (K12)

Katılımcılara anadili Türkçe olmayan bireylerle çalışma deneyimleri sorulduğunda yalnızca üç katılımcı böyle bir durumla karşılaşmadığını belirtmiştir. Anadili Türkçe olmayan bireylere test uygulamada en sık başvurulan yöntem ise bireye sözel beceri gerektirmeyen bir test uygulamak (f=15) olmuştur. Bunun dışında tercüman (f=5) ya da veli (f=2) aracılığıyla test uygulandığı belirtilmiştir.

Ben Kürtçe biliyorum, konuşabiliyorum. Veliler bilirse de bilen birini yanında getiriyor. İstanbul'da çok sorun olmuyor, köylerde sorun olur. Yok uygulamadım, uygulamam mantıklı da değil. Tamamen Kürtçeye uyarlanması gerekiyor. Verdiği cevaplardan ben anlıyorum Kürtçe de Türkçe cevap verse. Çok istisna bir durum, ama karşılaştım. Kürtçe bilmeyen arkadaş, anlamaz verdiği cevabı. Doğu'da yaygın problem, orada da Leiter uyguluyorlar. (K4)

Veli girdi, hem Türkçe hem Arapça biliyordu. Biz o öğrenciye Leiter vermiştik. Veli teste girdi. Velinin teste girmesi açıklama yapması uygun bir durum değil. (K2)

Leiter uyguladım, jest ve mimikler el kol hareketleriyle. Bu yüzden dil bir problem olmadı. (K17)

Bir bedensel engeli olan çocuğumuz vardı, bedensel engelli hiç Türkçe bilmiyor. Soramıyorsun işte kolunu kaldırıncı acıyor mu? Yürürken zorlanıyor musun vs. soramıyorsun bunları. Anne sana ne bilgi veriyse eğitim planını ona göre hazırlıyorsun. O kadar, Senin gözlemin ve aileden aldığın bilgi. Sağlıklı olduğunu düşünmüyorum. (K16)

Son olarak katılımcılara engelli bireye test uygulama deneyimleri ve bu durumla nasıl başa çıktıkları sorulmuştur. Katılımcılardan bazıları engelli bireylere uygun testleri olmadığı için bireyle ilgili eğitsel değerlendirme kararını hastane raporuna dayanarak almaktadırlar (f=8). Katılımcılardan bazıları ise bireyin engeline yönelik test uygulandığını belirtmişlerdir (f=11). İki katılımcı ise bireyin verdiği cevapları engelini göz önünde bulundurarak değerlendirdiğini ya da teste müdahale ettiğini raporlamıştır.

Katılımcıların paylaşımlarından işitme engelliler için test uygulamasında genellikle sıkıntı yaşanmadığı; fakat zihinsel engeli ya da görme engeli olan bireylere test uygulanmadığı görülmektedir. Bazı katılımcılar WISC-R ve Binet'nin görme engelliler için geliştirilmiş testleri olduğunu, fakat bu testleri uygulayabilecek eğitime sahip bir danışman olmadığını belirtmişlerdir.

Genelde bireyin bedensel engeli testi almasını engellemeyecek seviyede ise testin uygulanmasında bir sorun olarak görülmemektedir. Bedensel engeli testi almasını mümkün kılmıyorsa öğrenci teste alınmamaktadır, böyle durumlarda genellikle sağlık raporu temel alınmaktadır.

Sadece bacak veya ayaklarında problem varsa hepsini uygulayabiliyoruz, sorun olmuyor. (K15)

Mesela çocuğun elleriyle ilgili bir bedensel engeli var, materyalleri tutamayacak durumda ise test uyguluyoruz. Doktorun öngörüsü, sağlık raporu önemli. (K13)

e) Mesleki gelişim ve yardım

Yapılan görüşmelerde psikolojik danışmanların test uygulamalarında mesleki gelişimlerini sağlayacak eğitimlerin eksikliği göze çarpmaktadır. Eskiden eğitim olanaklarının daha çok olduğundan, son zamanlardaysa eğitim olanaklarının azaldığından bahsedilmiş ve sekiz katılımcı da eğitim alma olanağının hiç olmadığını belirtmiştir. RAM'larda en çok kullanılan ölçme araçlarından olan Stanford-Binet ve Leiter'ı uygulayan danışmanların büyük çoğunluğu eğitimlerini usta çırak ilişkisi içinde, çalıştıkları RAM'lardaki meslektaşlarından aldıkları görülmüştür. Toplam beş katılımcı MEBBİS'ten (Milli Eğitim Bakanlığı Bilişim Sistemleri) çağrılara başvurduğunu belirtirken, iki katılımcı özel kurumlardan eğitim alabildiğini raporlamıştır. Bazı katılımcılar da testleri RAM'da uygulayarak öğrendiklerini belirtmişlerdir.

Bakanlık zaman zaman test eğitimleri açıyor. Ama mesela kurumda 20 kişiye yakın çalışan var, yılda 1-2 tanesi gidebiliyor. Çok nadir eğitimler açılıyor. Onun dışında özel kurumlarda test eğitimleri var. Ama kendi ekonomik durumu ve kendi tercihine göre gidebiliyor. Bakanlık açıyor ama yeterli düzeyde değil. (K13)

Uygulamak dışında sanırım yok, yani bol bol uygulamak dışında. Yeni testler öğrenmeyle ilgili de bir şeyimiz olmuyor. Çünkü Milli Eğitim Bakanlığı açıyor test eğitimlerini. Onlar alırlarsa sizi gidiyorsunuz, almazlarsa gidemiyorsunuz. (K20)

Test uygulamalarında ve sonuçların yorumlanmasında karşılaştıkları zorlukları aşmak için farklı kişilerden yardım alabildikleri görülmüştür. Çoğunlukla kendi kurumları içinde meslektaşlarından (f=13) veya eğitimi aldıkları formatörden (f=7) yardım aldıkları görülmüştür. Sadece iki katılımcı ihtiyacı olan yardımı alamadığını belirtirken, bir katılımcı diğer bir RAM'dan yardım aldığını belirtmiştir.

Kurumda eğer mesela WISC-R yaparken birkaç arkadaş daha biliyorsa bu konuda ne düşünüyorsun diye diğer testörlerle işbirliği yapmak çok önemli. Bunu herkes yapıyor, kolaylaştırıcı bir şey. (K13)

Kurum içinde deneyimli test uygulayıcıların olmasının yeni test uygulayıcıları için kolaylaştırıcı bir rol oynadığı rapor edilmiştir.

RAM içinde çözülmeyen problemle karşılaşmadım. Buradaki arkadaşlar gayet deneyimli. Aşamadığımız problemleri ya kurul olarak aşarız ya da o arkadaşlarla birebir görüşmeler yapıp aşarız. Kişiler arası iletişim danışmanlık yardımlaşma baya iyidir burada. (K17)

Fakat, bir katılımcı da çevresinde Stanford-Binet sertifikasına sahip olan birisinin bulunmamasını aşağıdaki gibi ifade etmiştir.

.... ne yapmam gerekir diye soruyorsun. RAM'daki birisine soruyorsunuz. Evet. Onların da aslında sertifikası yok. Aslında yaptığımız işin doğru olup olmadığını çıkartacak birisi yok. Puan ortaya çıkartıyoruz ama belki de yanlış. (K5)

f) Etik

Çalışmanın son ana temasını “etik” oluşturmaktadır. Katılımcıların çoğunluğu (f=14) kendilerini test uygulamada yeterli gördüklerini rapor ederken, kendisinin uygulama konusunda yeterli olmadığını rapor eden katılımcılar da bulunmaktadır (f=5).

Katılımcıların çoğunluğu uyguladıkları testlerin teorik ve kavramsal temelleri hakkında bilgi sahibi olduklarını (f=10), bir kısmı hemen hemen/kısmen bilgi sahibi olduklarını (f=3) ve bir kısmı da (f=4) bilgi sahibi olmadıklarını raporlamıştır.

Teorik ve kavramlar temellerini bilmiyoruz. Usta çırak ilişkisinde bunları vermiyoruz. Sertifika eğitimlerinde gösteriyorlar. (K4)

Teorik bilgim yok sadece uygulayıp sonuç aldığımız olduğu için teorik çok fazla bilgiye de bize gerek olmadığını düşünüyorum. (K18)

Katılımcıların yine çoğunluğu (f=11) uyguladıkları testlerin sınırlılıklarını hakkında bilgi sahibi olduğunu, bir kısmı (f=3) kısmen bilgi sahibi olduğunu, çok azı ise (f=2) bilmediğini rapor etmiştir. Sınırlılık olarak en çok rapor edilen durum ise testlerin eskiliğidir. Örneğin;

Artık sosyokültürel olarak ya da testin teknolojimize ve günümüze uygun olmadığı düşünülüyor. Kanaatim de bu yönde. 1950'lerin 60'ların 70'lerin testlerinden bahsediyoruz. X kuşağından Y, Z kuşağına geçmiş durumdayız. Elektronik çağdayız. Artık tahtalarla küplerle falan uğraşmak geride kaldı. (K15)

Sosyo-kültürel olarak WISC-R'da şarapla birayı soran madde ama TV'de çok aşına olunan şeyler, kültürel olarak çok aşırı uç bir şey yok. Binet'de resim sahneleri var ya, kağnı geliyor, asker var falan. Bu sahne çocuğun şu an gündeminde göreceği bir sahne değil. Soba var. Sobanın başında anneyle çocuk oturuyor. ...(bölge ismi silinmiştir) için okey ama ...'un (şehir

ismi silinmiştir) diğer bölgelerinde çok görülen bir şey değil. Hani soba deyince çocuklar bir düşünüyor, soba neydi. Bu konuda bir şeyler yapılabilir. (K16)

Şu anda Türkiye’de uygulanan testlerinin hepsinin yetersiz olduğunu düşünüyorum. Çünkü standardizasyonları 1972. Testlerin güvenilirliğiyle ilgili yaşlanmaları itibariyle sıkıntı var. Ama biz o gün, o sınırlılıklar içinde doğru kabul ediyoruz. (K14)

Testler çok eski, WISC-IV çıktı mesela. (K10)

Katılımcılardan bir kısmı testleri uygulamada etik ihlal/zorluk yaşamadığını (f=4) raporlarken, diğerleri ise test uygulamalarının farklı noktalarında etik ihlallere/problemlere tanık olduklarını belirtmişlerdir. Bir kısmı test eğitimleriyle ilgili (f=3), bir kısmı testi uygulamada (f=4), bazı katılımcılar testin puanlamasıyla ilgili (f=3) ve bazı katılımcılar (f=3) da test sonuçlarının paylaşımı ile ilgili etik zorluk yaşadıklarını rapor etmiştir.

Tek testin sonuçlarına bakarak, çocuğun eğitimini şekillendirmek adil değil. (K16)

Benim bir ayda aldığım eğitimi iki günde alıp uyguluyorlar. (K6)

Mesela bakıyorum işte hafif çıktı, üç beş puan yükselt sınırdan çıksın diyorlar. Arkadaşlar yanlış doğru yapıp ya da tersi yapıyorlar. (K3)

Aileye bilgi verirken. Yani aslında çok daha detaylı bilgiler vermek istiyorum ama o detaylı bilgileri de belli sebeplerden dolayı veremiyorum ya da öğretmenle paylaşmam gerekiyor bazı şeyleri, daha detaylı... Bu konuda zorlanıyorum. Yani söylememiz gerekiyor ama velilerin çok baskısı oluyor, öğretmenlerin de aynı şekilde çok baskısı oluyor. (K20)

Katılımcıların çoğunluğu (f=17) test materyallerini MEB aracılığıyla sağladıklarını, bazı katılımcılar (f=2) aynı zamanda kendi özel test çantalarını kullandıklarını raporlamışlardır. Yine katılımcıların çoğu (f=14) ellerinde yeterli malzemenin bulunduğunu, bazı katılımcılar (f=5) test çantalarında eksik materyallerin bulunduğunu, ve bazı katılımcılar da (f=3) yeterli test malzemelerinin olmadığını raporlamıştır.

Eksik varsa bakanlıktan materyal isteniyor, çok geç geliyor, bir sene sonra falan. Biz de Eminönü’ne gidip parçaları satın almaya çalışıyoruz. İki tane köpek alıyım falan diye, parçaları kendimiz toparlıyoruz. Binet’in oyuncakları çok kayboluyor. (K16)

Materyallerin yıpranmış olması bazen tedirgin edebiliyor. Renk değişmiş olabiliyor, bu doğru mu yanlış mı tedirgin oluyor insan. Bazı testler yıpranmış durumda. Yıpranmış testlerle ne kadar da olsa tam bir performans alamıyorsunuz ya da var olan potansiyeli ortaya çıkaramabiliyorsunuz. (K17)

SONUÇLAR, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Türkiye’de RAM’larda çalışan test uygulayan psikolojik danışmanların test öncesi, sırası ve sonrasında yaşanan süreçlerdeki uygulamalarının Uluslararası Test Komisyonu’nun (ITC) hazırladığı Test Kullanım Kılavuzu’nda belirtilen nitelikli test uygulayıcılarından beklenen iyi uygulamalar ve etik prensiplerle ne derece örtüştüğü incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda 20 psikolojik danışmanla derinlemesine görüşmeler yapılmış ve toplanan nicel veriler içerik analizi yardımıyla raporlanmıştır. Çalışmanın bulguları ITC’nin öngördüğü iyi uygulamalar çerçevesinde aşağıda tartışılmıştır.

Yetkin bir test kullanıcısından, test uygulama öncesi yerine getirmesi beklenen bir grup görev vardır. Testi alacak bireyi teste hazır hale getirmek için gerekli tüm hazırlıkları yapması, uygun test uygulama ortamını oluşturması ve test malzemelerini hazırlaması, test uygulamasının içeriğiyle ilgili ve sonuçlarının nasıl kullanılacağına ilişkin bireyi ve/veya vasisini gerekli şekilde bilgilendirmesi, hak ve sorumluluklarını açıklaması ve herhangi bir test yapılmadan önce testi yapanlardan veya onların vasilerinden açıkça izin alması beklenmektedir (ITC, 2001). Bu çalışmanın bulguları, test uygulayan psikolojik danışmanların bu aşamada kendi sorumluluklarının oldukça farkında olduklarını göstermektedir. Fakat çalıştıkları birey veya ailelerinden ve RAM’ların fiziksel koşullarından dolayı görevlerini yerine getirmekte zorluklar yaşamaktadırlar. RAM’ların çoğunun fiziksel ortamlarının istenen test uygulama ortamlarının standardına uygun olmadığı görülmüştür. İyi düzenlenmiş ve erişilebilir fiziksel çevre; sakin ve sessiz, dikkat dağıtıcı olmayan test odaları; bireye uygun masa ve sandalye sağlıklı test uygulama oturumları için gerekli bir ön şarttır. Bu çalışmadaki test kullanıcılarının çoğu,

bu eksikliklerin farkındadır. Ellerinden geldiğince bu eksikliklerin uygulamalara olumsuz yansımaması için gerekli çabayı gösterse de yetersiz kaldıkları gözlenmiştir. RAM'larda çalışan uzmanların görüşlerinin sorulduğu güncel bir araştırmada da test uygulama odalarının sayı ve donanım olarak yetersiz olması gibi fiziksel koşulların elverişli olmamasından kaynaklanan sorunlar vurgulanmıştır (Sart vd., 2016). Aynı araştırmada, uzmanların aynı ortamda farklı çocuklara aynı anda test uyguladıkları, çocukların birbirlerinin yanıtlarından etkilenmelerinden dolayı test performansının sağlıklı bir şekilde değerlendirilemediği dile getirilmiştir. Test odalarının fiziksel koşullarının yetersizliğinin yanı sıra, başka bir araştırma da RAM'ların erişilebilirliğini ele almıştır. Örneğin, binanın çok katlı olup asansör bulunmaması, hissedilebilir zemin olmaması, sesli anons sistemi olmaması gibi test alacak, özellikle bedensel engelli bireylerin testin yapılacağı ortama ulaşımını engelleyen etkenlerin olduğu görülmüştür. Buna ek olarak, araştırmada RAM binalarının bağımsız olmamasından kaynaklı olumsuzluklara da değinilmiştir (Akbulut, Ak, Özgül ve Uslu, 2015). Bağımsız binaların olmayışı, gürültü gibi birçok olumsuzluğa neden olmakta ve test sonuçlarının güvenilirliğini etkilemektedir. Uluslararası literatürde de benzer bulgular vardır; bir çalışmada katılımcılar, istenilen düzeyde hazır olmayan test ortamlarında test uygulanmasını, test uygulamasında yaşanan zorluklardan biri olarak dile getirmişlerdir (Jacob-Timm, 1999).

Test uygulayıcısının, test öncesi yapması gereken hazırlıklar arasında testi alan bireyin kaygısını azaltmaya ve güven oluşturmaya çalışmak yer almaktadır. Bu, zaman alan ve büyük gayret isteyen bir süreçtir. Bu hazırlığın yapılamadığı ve testi alan bireyin kaygısının düşürülemediği durumlarda, testin uygulanmadığı görülmüştür. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, bu yöndeki uğraşlar testi veren uzmanın kendi çabasına kalmaktadır. Bireyi merkezin ortamına alıştıracak odanın yokluğu danışmanların işlerini zorlaştırmaktadır. Psikolojik danışmanlarla yapılan görüşmeler, velilere uygulama öncesinde yapılan bilgilendirmelerde yine standart bir uygulama olmadığını göstermiş olup, velilerin test uygulama öncesi sürecine çoğunlukla dahil edilmedikleri ya da yetersiz bir şekilde dahil edildikleri görülmüştür. Veli bilgilendirme ve onam formu konuları, benzer araştırmalarda da katılımcılar tarafından yaşanan bir zorluk olarak görülmüştür (Jacob-Timm, 1999). Değerlendirmenin neden yapıldığı, hangi testin ve ne tür bir değerlendirme yönteminin kullanılacağı, hangi değerlendirme sonucunun ne için kullanılacağı ve sonuçlara kimlere erişim izninin olacağı bilgilerini içeren bir onam formunun varlığı gereklidir (Knauss, 2001). Bu süreç konusunda testi alan kişinin de bahsedilen konular hakkında bilgilendirilmesi işbirliği sağlamak açısından önemlidir (Knauss, 2001). Oysaki, bireyin yararı gözetilerek atılacak adımlarda RAM ve veli iş birliğinin önemi göz önünde bulundurulmalı, test kullanıcılarının velileri sürece oryantasyonunda zorlanmaları ele alınması gereken bir durum teşkil etmektedir.

Test uygulama sürecinde iyi uygulamalar arasında testlerin standart prosedürlere göre uygulanması, test kılavuzunda belirtilen şekilde yönergelere ve talimatlara sıkı sıkıya bağlı kalınması, engelli bireyler için makul uyarlamaların yapılması, test prosedürlerinden sapmaların gözlemlenip kaydedilmesi yer almaktadır (ITC, 2001). Bu çalışma sonuçlarına göre test uygulama sürecinde iyi uygulamaların ortaya çıkmasını engellemede en öne çıkan durum, standart test uygulama prosedürlerine uyulmamasıdır. Test uygulayıcılarının bilinçli ya da farkında olmadan test kılavuzlarında belirlenmiş uygulamaların dışına çıkmaları test sürecini ve sonuçlarını etkileyen önemli bir durumdur. Farklı zamanlarda farklı bireylere uygulanan testlerin karşılaştırılabilir sonuçlar vermesi için standart prosedürlerin uygulanması gerektirmektedir. Standart prosedürlerin dışına çıkmak, testi alan bireyin cevap verme şeklini ve kalitesini etkileyebildiğinden test sonuçlarının da güvenilirliğini zedelemektedir (Groth-Marnat, 2003). Prosedürlerde yaşanan ihlaller arasında teste ayrılması gereken süreyi değiştirmek, yönergeleri değiştirmek, test uygulama kılavuzunda önerilmeyen araların verilmesi, test odasına annenin alınması gibi uygulamalar yer almaktadır. Testlerin eski olmasının da uygulayıcıları standart uygulamaların dışına ittiği gözlenmiştir. Bu çalışmada elde edilen bulgular, alanda önceden yapılmış çalışmalar tarafından desteklenmektedir. Araştırmalarda, güncelliğini yitirmiş testlerin kullanımının etik problemlere yol açtığı vurgulanmıştır (Dailor ve Jacob, 2011; Jacob-Timm, 1999; Mendes vd., 2016). Özak ve diğerleri (2008) tarafından yapılan araştırmada da katılımcılar testlerin güncel olmadığına ve yenilenmesi gerektiğine yönelik görüş belirtmişlerdir. Benzer bir şekilde, RAM müdürleriyle yapılan güncel bir araştırma da, RAM müdürlerinin %74,2'si eğitsel tanılama işleminde kullanılan testlerin güncel olmadığını belirtmiştir (Avcioğlu, 2012). Bu araştırmanın sonuçlarına göre uygulamalar arasında farklılıkların belirlendiği diğer bir konu, bir bireyin aynı testi iki kere aldığı durumlarda iki uygulama arasında bırakılması gereken sürenin dikkate alınıp alınmamasıdır. Buna dikkat eden danışmanlar olduğu gibi, bireye kısa sürede uygun müdahaleyi yapabilmek için aynı testin ikinciye uygulanmasında sorun görmeyen ya da gerekli gören psikolojik danışmanlar da bulunmaktadır. Bu noktada alternatif test olmaması, hastaneden merkeze gelen birey için hastane raporunda uygulanan testin adının olmaması psikolojik danışmanların standart uygulama dışına çıkmasına neden olduğu görülmektedir. Herhangi bir standart uygulamanın dışına çıkan katılımcıların çoğu ise bu

durumu raporlamadıklarını belirtmişlerdir. Sart ve diğerleri (2016) tarafından yapılan çalışmada da testlerin uygun aralık bırakılmadan tekrar yapılmasından dolayı performansın doğru çıkmaması, doğru tanı konulamaması gibi sorunlara değinilmiştir.

İyi uygulama olarak, test sonuçları değerlendirilirken kullanılan testin sınırlılıkları, değerlendirme bağlamı ve ölçme hatalarını da dikkate alınarak test uygulanan birey (yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi, kültür ve diğer faktörler dahil) hakkındaki mevcut bilgiler ışığında sonuçların yorumlanması beklenmektedir (ITC, 2001). Bu çalışma, katılımcıların çoğunun beklenmedik sonuçlar aldıklarında uygun yerleştirme kararı verebilmek için çaba gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Bu çabalar arasında genellikle farklı test uygulanması bulunmaktadır. Test kullanıcılarının farklı testlerin sonuçlarının tam olarak örtüşmediğinin bilincinde oldukları görülmüştür. Fakat bu farklılıkların tam olarak nasıl yorumlanacağı net değildir. Test sonuçları yorumlanırken, test uygulama sürecindeki gözlemlerin önemli rolü olmaktadır. Bireyle ilgili okuldan gelen bilgilerden sadece uygun test seçiminde değil aynı zamanda testlerin sonuçları yorumlanırken de oldukça yararlanılmaktadır. Her ne kadar merkezlerde çok boyutlu ve farklı yöntemler kullanılarak yapılan değerlendirme süreçleri tam olarak işletilemese de sonuçların yorumlanmasında farklı kaynakların kullanılması, değerlendirme süreçlerinin güvenilirliği açısından önemlidir. Değerlendirmede farklılık ilkesinin önemine ilişkin görüşler, ölçme ve değerlendirme alan yazınında önemli bir yer tutmaktadır. Bu bakış açısına göre bireyin farklı ölçme ve değerlendirme araçları kullanılarak farklı ortamlarda ve farklı zamanlarda değerlendirilmesi önerilmekte; tek bir değerlendirme aracı kullanılarak tek seferde ve tek bir ortamda yapılan değerlendirmelerin güvenilir olmadığına yönelik görüş birliği bulunmaktadır (Kargın, 2007).

Az sayıda test uygulayıcısı test puanlarını yorumlarken test sonucu dışında bir bilgi kullanmazken, diğerleri kendi gözlemlerini, hastane raporunu veya aileden toplanan aileyle veya bireyle ilgili ekonomik durum, doğum geçmişi gibi bilgileri kullandıkları tespit edilmiştir. Foxcroft (2011) çok kültürlü bağlamlarda, test sonuçlarının kültürel geçmiş ve aile geçmişi, test-bilincinin seviyesi gibi faktörler göz önünde bulundurularak yorumlanması gerektiğini; aksi bir durumun, kırsal kesimdeki çocuklarda test sonuçlarının yanlış yorumlanmasına yol açabileceğini belirtmiştir. Velilerle sonuçların paylaşımında da farklı uygulamalar göze çarpmaktadır. Bazı durumlarda paylaşım sadece test sonucuyla sınırlı kalırken, bazı danışmanlar ise test sonuçlarıyla birlikte bireyle ilgili tüm gözlemlerini paylaşmaktadırlar. Bireye ve aileye geribildirim vermek test uygulamalarında etik sorumluluktur. Geribildirim ailenin anlayacağı ve testi alan bireye yararı dokunacak şekilde sağlanmalıdır (Foxcroft, 2011).

Testler, farklı gruplarda (örneğin; cinsiyet, kültürel geçmiş, eğitim, etnik köken veya yaş açısından farklı gruplar) kullanıldığında, yetkili test kullanıcıları testin uygunluğundan emin olmalıdır (ITC, 2001). Katılımcıların farklı gruplarla çalışma deneyimleriyle ilgili en çok göze çarpan durum anadili Türkçe olmayan bireylere test uygulama sürecidir. Ülkemize göç eden ailelerin çocukları ve ülkemizin çeşitli bölgelerinde yaşayan farklı etnik kökenlere sahip çocukların Türkçe'ye hâkim olmayışı test uygulamasını zorlaştırmaktadır. Çok kültürlü bağlamlarda, testi uygulayan kişi tarafından konuşulan dilin ve sahip olunan kültürün, testi alanından farklı olması, test sonuçları üzerinde olumsuz bir etki oluşturabilir (Hambleton, 1994). Benzer bir çalışmada anadil farklılığından dolayı, uygulanan testin diline hâkim olamamadan kaynaklanan bir zorluk raporlanmıştır (Knauss, 2001). Knauss, ayrımcı nitelikte olmayan bir testin kullanılmasının önemini birçok açıdan ele almıştır. Testi alan kişiye hâkim olmadığı bir dilde test yapmanın, testin amacına hizmet etmekten çok, dil becerisini ölçmeye hizmet ettiğini vurgulanmıştır. Bizim çalışmamızda bu tür durumlarda sözel beceri gerektirmeyen Uluslararası Performans Testi uygulanması tercih edilmektedir; fakat bu uygulamanın ne kadar sağlıklı olduğu konusunda farklı görüşler göze çarpmaktadır. Sorumluluk alanında bu gibi öğrenciler olan RAM'lar için ortak bir prosedür belirlenmesinin test uygulama sürecini kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Engelli bireylere test uygulama deneyimleri incelendiğinde bedensel engelli bireylere genelde test uygulanmadığı görülmektedir. Bazı katılımcılar, WISC-R ve Binet'in görme engelli bireyler için geliştirilmiş testleri olduğunu paylaşmıştır. Fakat, bu testleri uygulayabilecek uzman sayısının yok denecek kadar az olduğu belirtilmiştir. Engelli bireylerin topluma kazandırılması adına bu testleri uygulayabilecek uzmanların yetiştirilmesi önem taşımaktadır. Bireye test uygulanamaması halinde eğitsel değerlendirme, hastane raporunu göz önünde bulundurularak yapılmaktadır. Bireyin engeli testi almasında bir sıkıntı oluşturmuyorsa, testler prosedüre uygun bir şekilde tamamlanmaktadır. Katılımcıların işitme engelli bireylere test uygularken Leiter Uluslararası Performans Testi tercih ettikleri görülmektedir. Yapılan bu çalışmanın sonunda RAM'larda engelli bireylere test uygulanmasına yönelik herhangi bir ortak prosedürün olmadığı görülmektedir. Test uygulayıcıları bireylerin yararına olacağını düşünerek kendilerince bazı uygulamaları benimsemişlerdir.

İyi bir test uygulayıcısının etik test kullanımı için sorumluluk alması beklenmektedir. Bunun için bir test uygulayıcısının mesleki ve etik bir tavırla hareket etmesi, testleri kullanma yeterliliğine sahip olduğundan emin olması, testlerin kullanılmasında sorumluluk alması, test materyalinin güvenli bir şekilde saklandığından ve telif hakkının korunduğundan ve test sonuçlarının gizli tutulduğundan emin olması beklenir (ITC, 2001). Yapılan görüşmelerde psikolojik danışmanların çoğunluğunun kendilerini test uygulamada yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Kendini yeterli görmeyen katılımcıların raporlarına bakıldığında, bunun en belirgin sebebi, uyguladıkları testlerde sertifika veya formel bir eğitim sahibi olmamaları; usta-çırak ilişkisi ile uygulamayı öğrenmeleri olarak ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, kendini yeterli bulan katılımcılar, bunun sebebini aldıkları eğitimlere ve sertifikalara atfetmişlerdir. Usta çırak ilişkisi ile uygulaması öğrenilen testlerin teorik bilgisinin eksik kaldığı görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, kullanılan testlerin oldukça eski ve yetersiz olmasını testlerin sınırlılığı olarak raporlamıştır. Test materyalleri konusunda, yoğun çalışan RAM'lar haricinde yeterli test çantalarının ve materyallerinin oluşu sevindiricidir. Fakat bazı merkezlerde malzeme sıkıntısı çekildiği, Milli Eğitim Bakanlığı'ndan gelecek test kitlerinin beklendiği, yıpranan malzemelerle test yapıldığı ya da eksik malzemeleri kendi imkanlarınca tamamlayan merkezler olduğu görülmüştür.

Ciddi etik sorun teşkil edecek durumlardan biri test sonuçlarını kasıtlı yanıltılmaya çalışılmasıdır. Bilim ve Sanat Merkezleri öğrenci seçimleri için gerekli olan IQ testinden yüksek puan alması için çocukların aileleri tarafından teste çalıştırıldıkları raporlanmıştır. Raporlanan diğer benzer sorun ise, özel rehabilitasyon merkezlerinden faydalanmak üzere maddi destek almak isteyen engelli bireylerin ailelerinin, testi alan bireyi testten düşük puan alması için yönlendirmesidir. Aile bireyleriyle yaşanan bu tarz durumların literatürde benzer çalışmalarda da olduğu görülmüştür. Bir araştırmada katılımcıların, ebeveynlerin değerlendirme prosedürleri ile ilgili standartları ihlal etme konusundaki baskısına yönelik olaylar raporladıkları görülmüştür (Jacob-Timm, 1999). Farklı araştırmalarda da ailenin, yapılan değerlendirmenin psikolojik bir teşhis ile sonuçlanması yönünde yaptığı baskı katılımcılar tarafından raporlanmış olup, bu baskının kaynağının devletin sağlayabileceği maddi yardım ve kaynaklardan yararlanmak olduğu görülmüştür (Lindén ve Rådeström, 2008).

Bu çalışmanın sonuçlarına göre test uygulayan psikolojik danışmanların uygulamalarında farklılıklar göze çarpmaktadır. Bazıları çok titiz çalışarak uygulamaları yerine getirirken diğerlerinin benzer hassasiyette çalışmadıkları gözlenmiştir. Uygulamaları iyileştirmek için test kullanıcılarını iyi uygulamaların dışına iten etmenler mercek altına alınmalıdır. Bu çalışmada bu etmenler, test uygulama ortamlarının fiziksel yetersizliği, niteliksiz test eğitimleri ve etik prensiplerin benimsenmemesi temel başlıkları altında ele alınabilir. Bu etmenlerden fiziksel yetersizlik ve test eğitimi alma olanağının kısıtlılığı, test uygulayan psikolojik danışmanların gücü ve yetkisi dışındadır. RAM'lara ait özel binaların bulunmayışı, test odalarının fiziki yetersizliği, testlerin güncel olmayışı, yeterli test eğitimlerinin açılmaması gibi konularda yetkililere önemli roller düşmektedir. Etik prensipleri takip etme ise, test uygulayan psikolojik danışmanların sorumluluğundadır. Standart prosedürleri uygulama, bireyi teste hazırlama, veliye/yasal vasiye açıklamalarda bulunma, farklı kaynaklardan bilgi toplama gibi faktörler yapılan testin sonuçlarının güvenilir olmasında ve test sonuçlarıyla yapılacak müdahalelerin etkili olmasında yardımcı olacaktır. İyi uygulamalara engel etmenlerin en aza indirilmesi hatta ortadan kaldırılması ve iyi uygulamaların benimsenip yaygınlaştırılması için çalışmaların yapılması, önlemlerin alınması elzemdir. Bu çalışma bağlamında bazı öneriler getirilebilir. ITC'nin geliştirdiği kılavuzun, RAM'lara uygun olarak uyarlanması ve test kullanıcıları tarafından benimsenmesi için gerekli önlemlerin alınması zorunluluğu vardır. Bu iyi uygulamalar, standartlar ve etik uygulamalar bağlamında ele alınmalı ve nitelikli test eğitimlerinin bir parçası olarak verilmelidir. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün ve Türk PDR Derneği gibi ilgili kurumların da, bu merkezlerde çalışan uzmanları iyi uygulamalar dışına itecek faktörleri en aza indirmek için sorumluluk alması ve öncü çalışmalar yapması gerekmektedir. Nitelikli formel test eğitimleri, hastane-RAM-okul işbirliği, farklı ihtiyaçlara göre güncel testlerin bulunması, iş başında-test uygulamalarında süpervizyon çalışmaları RAM'lardaki test uygulama süreçlerini iyileştirecektir.

Son olarak bu çalışmanın yönteminden kaynaklanan kısıtlamalar mevcuttur. Birinci kısıtlama; bu çalışmada RAM'larda test uygulayan psikolojik danışmanların test uygulama süreçlerindeki uygulamaları kendi bakış açılarından incelenmiştir. Çalışma, katılımcıların görüşme sorularına dürüst cevaplar verdiği varsayılarak yürütülmüştür. İkinci kısıtlama ise; görüşme sorularının bir kısmının, katılımcıların mesleki yeterliliklerini sorgulayacak mahiyette olmasından dolayı bazı katılımcılarda rahatsızlık hissi oluşturma olasılığıdır. Bu nedenle araştırmacılar yapılan görüşmeler sırasında katılımcıyı rencide etmemek, rahatsızlık vermemek için bazı durumlarda katılımcıya daha açıklayıcı (probing) sorular yönelmemiştir. Bütün bu sınırlılıklarına rağmen, bu çalışmanın RAM'larda test uygulamalarında karşılaşılan durumların anlaşılmasına katkıda bulunduğunu

düşünüyoruz. Bu çalışmanın devamı olabilecek kritik olaylar tekniğine dayanan bir nicel çalışma ya da test uygulama süreçlerinin RAM ortamında gözlenmesi, alana daha da katkı sağlayacaktır. Özellikle RAM’larda kullanılan psikolojik testlerin güncelliğini yitirdiği göz önüne alındığında, eski test kullanımının ne gibi sonuçlara yol açtığı araştırılmalıdır.

TEŐEKKÜR

Veri toplama sırasında katkısından dolayı Ali Varol’a teŐekkürlerimizi sunarız.

KAYNAKÇA

- AERA. (1999). *Standards for educational and psychological testing*. Washington, DC: American Educational Research Association.
- Akbulut, S., Ak, İ. S., Özgül, H. ve Uslu, E. (2015). *Mevzuattan uygulamaya engelli hakları izleme raporu 2014*. İstanbul: TOHAD Yayınları.
- American Psychological Association. (2010). 2010 amendments to the 2002 "Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct." *American Psychologist*, 65, 493.
- Avcıoğlu, H. (2012). Rehberlik ve Araştırma Merkez (RAM) müdürlerinin tanılama, yerleştirme-izleme, bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) geliştirme ve kaynaştırma uygulamasında karşılaşılan sorunlara ilişkin algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 2009-2031.
- Burns, M. K., Parker, D. C. ve Jacob, S. (2013). Legal issues in school psychological assessments. *APA Handbook of Testing and Assessment in Psychology*.
- Dailor, A. N. ve Jacob, S. (2011). Ethically challenging situations reported by school psychologists: Implications for training. *Psychology in the Schools*, 48(6), 619-631.
- Foxcroft, C. D. (2011). Ethical issues related to psychological testing in Africa: What I have learned (So far). *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(2). doi:10.9707/2307-0919.1022.
- Gregory, J. R. (2015). *Psychological testing: History, principles and applications* (7. bs). Pearson Education.
- Güven, Y. ve Balat, G. U. (2006). Kaynaştırma uygulamalarına ilişkin rehber öğretmenler ve rehberlik araştırma merkezi çalışanlarının görüşleri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 24, 95-108.
- Groth-Marnat, G. (2003). *Handbook of psychological assessment* (4. bs.). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Hambleton, R. K. (1994). Guidelines for adapting educational or psychological tests: A progress report. *Bulletin of the International Test Commission*, 10, 229-244.
- Hickey G. ve Kipping, C. (1996). A multi-stage approach to the coding of data from open-ended questions. *Nurse Researcher*, 4(1), 81-91.
- Hsieh, H. F. ve Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277-1288.
- International Test Commission. (2001). International guidelines for test use. *International Journal of Testing*, 1(2), 93-114.
- Jacob-Timm, S. (1999). Ethically challenging situations encountered by school psychologists. *Psychology in the Schools*, 36(3), 205-217.
- Jacob-Timm, S. ve Hartshorne, T. S. (1998). *Ethics and law for school psychologists* (3. bs.). New York: Wiley.
- Karasu, N. (2014). Guidance and research centers of Turkey: From the perspective of parents. *European Journal of Special Needs Education*, 29(3), 358-369.
- Kargın, T. (2007). Eğitsel değerlendirme ve bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama süreci. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 8(1), 01-13.
- Knauss, L. K. (2001). Ethical issues in psychological assessment in school settings. *Journal of Personality Assessment*, 77(2), 231-241.
- Leach, M. M. ve Oakland, T. (2007). Ethics standards impacting test development and use: A review of 31 ethics codes impacting practices in 35 countries. *International Journal of Testing*, 7(1), 71-88
- Lincoln, Y. S. ve Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. USA: SAGE Publications, Inc.
- Lindén, E. ve Rådeström, J. (2008). Ethical dilemmas among psychologists in Sweden and South Africa. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-15386> adresinden erişildi.
- Mayring, P. (2000). Qualitative content analysis. *Forum: Qualitative Social Research*, 1(2). <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1089> adresinden erişildi.
- Mendes, S. A., Nascimento, I. M., Abreu-Lima, I. M. ve Almeida, L. S. (2016). A study of the ethical dilemmas experienced by school psychologists in Portugal. *Ethics & Behavior*, 26(5), 395-414.

- Milli Eğitim Bakanlığı. (2001). Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği. *Tebliğler Dergisi*, 2524.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2006). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*. Ankara: MEB Yayınevi.
- Oakland, T., Poortinga, Y., Schlegel, J., ve Hambleton, R. (2001). International Test Commission: Its history, current status, and future directions. *International Journal of Testing*, 1(1), 3-32
- Özak, H., Vural, M. ve Avcıoğlu, H. (2008). Rehberlik araştırma merkezi müdürlerinin gönderme tanılama yerleştirme izleme ve değerlendirmeye ilişkin görüş ve önerileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 189-205.
- Pope, K. S. ve Vetter, V. A. (1992). Ethical dilemmas encountered by members of the American Psychological Association: A national survey. *American Psychologist*, 47(3), 397.
- Potter, W. J. ve Levine-Donnerstein, D. (1999). Rethinking validity and reliability in content analysis. *Journal of Applied Communication Research*, 27(3), 258-284. doi:10.1080/00909889909365539
- Sart, Z. H., Barış, S., Sarıışık, Y. ve Düşkün, Y. (2016). *Engeli olan çocukların Türkiye’de eğitime erişimi: Durum analizi ve öneriler*. İstanbul: ERG.
- Sattler, J. M. ve Hoge, R. D. (2006). *Assessment of children behavioral, social, and clinical foundations* (5. bs.). Sattler, San Diego.
- Schmeiser, C. B. (1995). Ethics in Assessment. *Eric in digest*. <http://www.counseling.org/Resources/Library/ERIC%20Digests/95-23.pdf> adresinden erişildi.
- Sivis-Cetinkaya, R. (2015). Ethical dilemmas of Turkish counsellors: A critical incidents study. *British Journal of Guidance & Counselling*, 43(4), 476-491.
- Thorndike, R. M. ve Thorndike, C. (2010). *Measurement and evaluation in psychology and education*. Boston, MA: Pearson Education.
- Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği. (2006). Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında çalışanlar için etik kurallar. *Ankara: Türk PDR-Der*.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldız, M., Yıldırım, K., Ates, S. ve Rasinski, T. (2012). Perceptions of Turkish parents with children identified as dyslexic about the problems that they and their children experience. *Reading Psychology*, 33(5), 399-422.

EK

Görüşme sorularından örnekler

- (A1) Bireye hangi testi uygulamanız gerektiğine nasıl karar veriyorsunuz?
- (B4) Test uygulamalarında standart prosedürleri izlemekte hangi noktalarda zorlanıyorsunuz?
- (C1) Uyguladığınız testte beklenmedik sonuçlar aldığınızda ek testler uyguluyor musunuz?
- (D2) Türkçe konuşamayan yada Türkçe kendini iyi ifade edemeyen öğrenci ya da veliyle karşılaştınız mı? Dil engelini nasıl aşıyorsunuz?
- (E2) Test uygulamasında veya yorumlamasında karşılaştığınız zorluklarda danışabileceğiniz birileri var mı?
- (F5) Psikolojik değerlendirmelerde kişisel olarak tecrübe ettiğiniz en önemli etik zorluk nedir?

EXTENDED SUMMARY

Psychological Testing and Assessment in Guidance and Research Centers

INTRODUCTION

Psychological tests are widely used in psychological assessment. These tests can be quite powerful tools depending on the knowledge and skill of the person using it. When they are used for their intended purposes and in accordance with established rules, principles, and standards, it leads to significant consequences for the life of children and their families. While tests provide valuable information to the child, the teacher, and other stakeholders, any misapplication might lead to decisions that could harm the children (Sattler & Hoge, 2006). In the use of psychological tests, there are different practices and different control mechanisms in different countries. Who has the right to access and purchase, and can use test materials change from country to country. In some countries there are no restrictions on who can buy tests, while in others only registered psychologists are allowed access to the tests (International Test Commission [ITC], 2001).

International organizations interested in educational and psychological measurement and testing practices attach great importance to the rights of the individual receiving the test. These organizations, such as International Test Commission, have set ethical principles and guidelines for good practices. The common goal of these organizations is to defend the rights of the test taker (Thorndike & Thorndike, 2010) by providing principals for test development, test application and use of test results; (AERA, 1999). Leach and Oakland (2007) reviewed 31 ethical codes, in the testing standards of 35 countries according to the ethical principles and codes of conduct of psychologists prepared by the American Psychological Association. Approximately one-third of the countries have no code for testing. They stated that Turkey's ethical codes are the most compatible with the 2002 APA codes.

In the international literature there is limited number of studies on ethical dilemmas and difficulties experienced by school psychologist and other practitioners on psychological testing. These studies have reported problems such as lack of expertise of test users, inadequacy of test application physical environments, old tests, lack of tests, lack of test in language in the mother tongue of the test taker, insufficient informed consent and lack of reporting of test results (Dailor & Jacob, 2011; Lindén & Rådeström, 2008; Jacob-Timm, 1999; Mendes, Nascimento, Abreu-Lima, & Almeida, 2016; Pope & Vetter, 1992).

International test commission (ITC) was established in 1999 to assist in the adoption of effective measurement and evaluation measures and to develop and use appropriate educational and psychological assessment tools (Oakland, Poortinga, Schlegel, & Hambleton, 2001). ITC conducts activities to promote good and ethical practices in the field of educational and psychological measurement and evaluation. ITC has developed guidelines for supporting and encouraging common languages by taking advantage of the testing standards of different countries. "The Test Use guidelines relate to the competencies (knowledge, skills, abilities and other personal characteristics) needed by test users. These competencies are specified in terms of assessable performance criteria. These criterias provide the basis for developing specifications of the evidence of competence that would be expected from someone seeking qualification as a test user. Such competencies cover such issues as professional and ethical standards in testing, rights of the test taker and other parties involved in the testing process, choice and evaluation of alternative tests, test administration, scoring and interpretation, and report writing and feedback" (ITC, 2001, p. 4).

In this study, with the guidance of ITC, we monitor how much good practice and ethical principles are exercised by test user in Guidance and Research Centers in Turkey. We intent to present the obstacle to good practices and ethical violation conducted in the centers.

METHOD

Guidance and Research Centers (GRCs) affiliated with Turkish Ministry of Education is the research site of this study. GRCs across Turkey are responsible to provide educational and psychological services for children with special needs. The primary responsibility of these centers is to prepare an individualized educational plan based on the results of psychological assessment conducted in these centers (Karasu, 2014; Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2001).

The interviews were conducted with 20 psychological counselors from 10 different centers (12 women and 8 men) working in GRCs. A qualitative research approach has been adopted to understand from the perspective of the test users. For this reason, it was aimed to collect in-depth data from participants with semi-structured interviews. The interview questions were aligned with the ITC guidelines. Interviews were conducted face to face, on the phone or online. All interviews were recorded with the consent of the participants.

In the analysis of qualitative data, directed content analysis was used. Analysis of the data began with transcription of the interviews. The researchers brought together similar situations in their interviews and extracted the codes from the text together. Later, it was seen that these created from the data can be clustered under the main headings of the interview questions.

Interview questions grouped under six main headings were considered as main themes, and themes underneath each heading were considered as sub-themes. [Since interview questions were drawn from the guidelines, the main and sub themes were inevitably aligned with the guideline]. Data were coded under the sub-themes and then codes were categorized. At the end a four-level coding of themes was obtained; main themes, sub-themes, categories and codes. The main themes and sub-themes came from the guideline, categories and codes came from data. Each interview was coded twice by one researcher, and the code compatibility was checked. Then, codes of each interview were checked by a second researcher to ensure interrater reliability.

RESULTS AND DISCUSSION

It is the responsibility of the test users to make all necessary preparations for the testing session. This includes; explaining test takers their rights and responsibilities, taking the consent of the test takers and/or their legal guardians, providing relevant parties with clear information concerning the purpose of testing, procedure, how the results would be used, preparing the testing room, test materials according the test publisher manual (ITC, 2001). According to the findings of this study, our test users were seen to be very aware of their responsibilities at this stage. However, they are experiencing difficulties in performing their tasks due to test takers or parents and the physical conditions of the GRC. Most of the GRC's physical environments are not in line with the standards. A well-organized and accessible physical environment, special testing furniture are prerequisites for a reliable testing session. Controlling test takers' anxiety is among the preparations needed to be done before the testing session and takes a great deal of effort and time. The lack of a room to allow the test taker to feel himself/herself comfortable and fit in the center makes testing session more difficult for both parties. Interviews with participants have shown that there is no standard approach for informing the parents or legal guardians about testing procedure.

As a good practice in testing, it is expected that tests are to be administered according to standard procedures, strict adherence to the guidelines and instructions as specified in the test manual, reasonable accommodation for people with disabilities, deviations from the test procedures should be recorded (ITC, 2001). According to the results of this study, the most important situation that prevents good practice in test use is that the standard test procedures are not followed. The failure to consciously or unwittingly comply with the practice specified in the test manual is an important factor affecting the testing process and its outcomes. Changing the time allocated for the test, manipulating the directions given in the test, taking breaks not recommended in the test manual, taking the third person to the testing room are among the violations committed by the test users during testing session. Moreover, outdated tests make it difficult for test users to adhere to standards. Another issue is how long should be waited between two administrations of the same tests. Some test users strictly follow the rules in the manuals, others either do not care the rule or they re-administer the same test without waiting for the benefit of children. The lack of alternative test and the medical report (belongs to test takers) without information about the test taken before make it difficult for test users to follow standards. Most of the test users, who fail to follow standard procedure, do not take notes regarding their violations during testing session.

While evaluating test results, it is expected that the tester is able to interpret the results by taking into account the limitations of the test used, the assessment context, the measurement errors and as well as the information about the test taker (including age, sex, education level, culture and other factors). While reporting test results, the majority of participants demonstrate that they are striving to make an appropriate placement decision when unexpected results are received. These efforts often involve using different tests. Test users were found to be aware that different tests give different results. But they indicate that it is not clear exactly how these differences will be interpreted.

The results show that while the test results are interpreted, the observations during the testing session have an important role. Information obtained from test takers' school is used not only in the selection of appropriate tests but also when the results of the tests are being interpreted. Although assessment processes using multi-dimensional methods in centers are not fully operated, it is important to use information from different sources for interpretation of results. While a small number of test users were not using any information other than the test result when interpreting their test scores, others were found to use their own observations, the medical report, or family or test taker background information, such as economic status and birth history. Different applications are also observed in the sharing of results with families. In some cases sharing is limited to only the test result, while some consultants share all the individual observations with test results.

When the tests are used in different groups (e.g. different groups in terms of gender, cultural background, education, ethnicity or age), test users make sure that the test is appropriate for everyone (ITC, 2001). The situation regarding psychological counselors' experiences with different groups is the test applications for non-native Turkish individuals. The fact that the children of immigrant families and the children of different ethnic backgrounds living in different regions of our country are not fluent in Turkish makes testing process difficult. In our study, our participants prefer to administer the Leiter test, which does not require verbal skills; but there are different opinions about how reliable this practice is. Setting a common procedure for such students would facilitate the process of test implementation.

A capable tester is expected to take responsibility for ethical test use. For this, it is expected that test users should be confident that they are engaged in professional and ethical standards, are confident that they have the competence to use the tests, take responsibility for their use of tests, securely store the test material and that the copyright is protected and the test results are kept confidential. It is understood that the majority of psychological counselors in our study consider themselves capable in testing. However few participants who did not have any formal training or certificate do not consider themselves adequate in test use. The number of test users who had been received their training from their colleagues (called apprentices) at their workplace is not negligible.

Our psychological counselor state that the most important limitation of the tests is that they are too old. It is a pleasure to see that most of the centers have enough test materials, except busy GRC. Ministry of Education is the provider of test kits. However, some GRC have been waiting the Ministry of Education to send the test kits they have been asking for long time. It is unfortunate that these centers have to use worn out test materials and replace missing parts with their own methods.

One of the serious ethical problems is that parents deliberately try to mislead the test results. It was reported that some children were trained by their parents to get high scores on the IQ test, which is required for the selection of science centers. Another similar problem is that some families who are seeking financial gain train their children with disabilities to get a low score.

According to the results of this study, we see that there are many differences in the practices of counselors who use tests in GRC. Some of them have not worked very seriously as much as others. The factors that push test users out of good practices should be explored in order to improve psychological test use. In this study, these factors are addressed under the headings of physical inadequacy of GRC, lack of qualified trainings and lack of adoption of ethical principles. It is important to take the necessary precautions to ensure good practices and strive for the adoption and dissemination of good practices.

All organizations that embrace ethical practices in psychological assessments lead in training activities aimed at better understanding what constitutes ethical evaluation practice. The code of ethics provides a reference framework for evaluating the suitability of a behavior from a set of provisions (Schmeiser, 1995). ITC Guideline in Test Use is urgently needed to be adapted for GRC. Good practices should be addressed in the context of standards and ethical practices and should be given to test users as part of qualified test training. General Directorate of Special Education Guidance and Counseling Services and the related institutions such as the Turkish Psychological Guidance and Counseling Association are also required to take responsibility and pioneer some studies in order to eliminate the factors that lead the test users out of good practices. Qualified formal test trainings, hospital-GRC-school collaboration, availability of up-to-date tests for to different needs, and assessment supervision would improve the test implementation process in GRC.